

ROEIEN MET DE RIEMEN DIE JE HEBT EN OEVERLOOS RONDDOBBEREN.

Een vergelijkend onderzoek naar de wijze waarop de
burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-Tonge op de
watersnoodramp van 1953 hebben gereageerd.

Suzanne Lekkerkerker (6314058)
Universiteit Utrecht 2017-2018
Master Geschiedenis van politiek en maatschappij
Begeleider: Dr. Jessica Dijkman
24-06-2018

Samenvatting

Dit onderzoek verklaart aan de hand van de gebeurtenissen in de twee dorpen Ooltgensplaat en Oude-Tonge (Goeree-Overflakkee) de twee zeer verschillende wijzen waarop binnen deze twee dorpen op de watersnoodramp van 1953 werd gereageerd. Het onderzoek baseert zich op de door historicus John Singleton beschreven cyclus van acht stappen waarin de ontwikkeling van een ramp zich voltrekt. In de eerste fase wordt de situatie voorafgaande aan de ramp beschreven en in de laatste fase wordt omschreven in hoeverre er lering uit de ramp is getrokken. Het onderzoek laat zien dat de oorzaak voor de verschillen in de reacties tussen de twee dorpen niet zozeer ligt in de mate waarin zij getroffen werden door het natuurgeweld, maar des te meer in de wijze waarop het bestuur met de gevolgen van de vorige ramp, de Tweede Wereldoorlog, was omgegaan. De keuzes die in die eerste fase door de autoriteiten waren gemaakt, blijken namelijk van invloed in de fasen die daarop volgden. Er is voor Ooltgensplaat en Oude-Tonge gekozen, omdat beide plaatsen in het gehele beeld van getroffen gemeente een uitzondering vormen: in Ooltgensplaat vielen slechts twee dodelijke slachtoffers, in Oude-Tonge meer dan driehonderd.

Bijlage 1:

¹ Arie Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water* (Soest 2013) 30.

Bijlage 2:

² Jan Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953* (Goes 1994) 5.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
Bijlage 1 – Kaart van Oude-Tonge	2
Bijlage 2 – Kaart van Ooltgensplaat	3
Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1: problemen aanpakken en besluiten uitstellen.....	11
Overeenkomsten tussen de twee dorpen.....	11
Ooltgensplaat 1945-1949	12
Oude-Tonge 1945-1949.....	14
Ooltgensplaat 1950-1952	16
Oude-Tonge 1950-1952.....	17
Conclusie.....	18
Hoofdstuk 2: met straffe hand regeren en volledig panikeren.....	21
Ooltgensplaat voor de dijkdoorbraak.....	21
Oude-Tonge voor de dijkdoorbraak	22
Ooltgensplaat na de dijkdoorbraak.....	23
Oude-Tonge na de dijkdoorbraak.....	25
Conclusie.....	28
Hoofdstuk 3: op eigen kracht en een grote afhankelijkheid	30
Ooltgensplaat: de eerste twee weken na de ramp	31
Oude-Tonge: de eerste twee weken na de ramp.....	33
Ooltgensplaat van 14 februari tot en met 6 mei 1953	34
Oude-Tonge van 14 februari tot en met 6 mei 1953.....	36
Conclusie.....	37
Hoofdstuk 4: grenzen stellen en grenzen vervagen	39
Ooltgensplaat mei 1953 – januari 1954	40
Oude-Tonge mei 1953 – januari 1954.....	42
Ooltgensplaat februari 1954 – december 1955	44
Oude-Tonge februari 1954- december 1955.....	45
Conclusie.....	47
Conclusie	49

Dankwoord	53
Literatuurlijst	54
Primaire bronnen.....	54
Secundaire literatuur.....	56

Inleiding

In de nacht van 31 januari op 1 februari 1953 zorgde een combinatie van een zware noordwesterstorm en springvloed voor een gigantische vloedgolf die de provincies Zeeland, Zuid-Holland en Brabant zwaar trof.³ De dijken bleken niet bestand te zijn tegen de enorme golven. Zo'n 150 dijken begaven het, waardoor hele polders in rap tempo volliepen en veel mensen door het water werden overvallen.⁴ Na de eerste vloedgolf volgde op zondagmiddag een tweede vloedgolf, voor sommige gebieden was dit echter pas de eerste vloedgolf. Voor andere gebieden betekende deze tweede vloedgolf definitief het einde. Er zouden hierna nog drie vloedgolven het gebied teisteren, totdat de storm op 3 februari ging liggen en er een einde aan de ramp kwam.⁵ Later zou blijken dat de ramp 1836 slachtoffers had geëist.⁶

Nadat de ramp voorbij was, begon het echte werk. Allereerst moesten de mensen uit het getroffen gebied worden geëvacueerd en terwijl zij op diverse plaatsen in het land in veiligheid werden gebracht, trokken er veel hulptroepen naar de getroffen gebieden om daar de schade te herstellen.⁷ De hoogste prioriteit lag bij het dichtmaken van de dijkgedichten. Het was een flinke klus voor Rijkswaterstaat, maar negen maanden na de ramp werd het laatste gat in de dijk gedicht.⁸ Daarnaast moest de grote ravage worden opgeruimd.⁹ De mensen uit het rampgebied werden niet alleen door het Nederlandse volk geholpen, ook uit het buitenland kwam er hulp. In Nederland werd er op allerlei manieren geld opgehaald voor het Rampenfonds, die hier goederen voor de getroffen en van kocht. De gedupeerden hadden namelijk veel goederen verloren, maar het Nationaal Rampenfonds vergoedde al deze verliezen.¹⁰ Over het algemeen was er na de ramp sprake van wat in de wetenschappelijke literatuur over crises wel wordt aangeduid als *bouncing forward*. Karen Sudmeier-Rieux stelt dat het begrip veerkracht verschillende definities heeft. Het kan betekenen dat de oude situatie met de aanwezige problemen daarbij inbegrepen wordt hersteld, maar het begrip kan ook staan voor een verbetering van de situatie. In dit onderzoek zal voor het begrip *bouncing forward* uit worden gegaan van een verbetering van de situatie.¹¹ De meeste dorpen werden namelijk uiteindelijk beter van de ramp, want

³ Selma Leydesdorff, *Het water en de herinnering: de Zeeuwse watersnoodramp 1952-1993* (Amsterdam 1993) 36.

⁴ Willem van der Ham, *Heersen en Beheersen. Rijkswaterstaat in de twintigste eeuw* (Zaltbommel 1999) 216.

⁵ Kees Slager, *De ramp. Een reconstructie van de watersnood van 1953* (Amsterdam 2017) 239.

⁶ Slager, *De ramp*, 7.

⁷ *Ibidem*, 286, 293-294.

⁸ Van der Ham, *Heersen en Beheersen*, 227.

⁹ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 195.

¹⁰ Slager, *De ramp*, 495-499.

¹¹ Karen Sudmeier-Rieux, 'Resilience – an emerging paradigm of danger or of hope?', *Disaster prevention and management* 23 (2014) 68-69.

na de ramp was er immers voldoende geld om te moderniseren. Vóór de ramp waren de financiën altijd een groot probleem, maar na 3 februari 1953 was plots alles mogelijk.¹²

Binnen de beperkte bestaande wetenschappelijke literatuur over de watersnoodramp wordt over het algemeen het accent gelegd op de ramp als een nationale ramp, waarbij vooral de eensgezinde hulpverlening centraal staat.¹³ Het accent ligt hierbij vooral op het algemene verhaal. Daarnaast is er literatuur die ingaat op de positie van de slachtoffers. Kees Slager, Willem van der Ham en Selma Leydesdorff hebben weliswaar op grond van getuigenverklaringen gepoogd om het verhaal van de slachtoffers te vertellen, maar alleen Leydesdorff heeft die getuigenverklaringen geanalyseerd. Zij heeft namelijk getracht een rode draad te ontdekken in de verhalen achter de getuigenverklaringen.

In dit onderzoek wil ik graag het verloop van de watersnoodramp systematisch analyseren aan de hand van wat hierna zal worden aangeduid als de 'cyclus van Singleton'. Historicus John Singleton heeft laten zien hoe het uit de rampenbestrijding afkomstige concept van de *disaster management cycle* gebruikt kan worden voor historisch onderzoek. Deze cyclus bestudeert aan de hand van acht fasen de ontwikkeling van een ramp en richt zich tevens op de gedragspatronen van beleidsmakers. De cyclus begint in feite met fase acht van de vorige ramp. De mate waarin men zich heeft hersteld en in hoeverre er lering is getrokken uit de vorige ramp, is namelijk van invloed op de huidige situatie. In de eerste fase wordt onderzocht of eenzelfde soort ramp in het verleden eerder is voorgekomen. Eerdere rampen zijn dus een waarschuwing voor een eventueel volgende ramp. In de tweede fase ontstaat de ramp en is het de vraag hoe de autoriteiten hier op gaan reageren. In de derde fase wordt antwoord gegeven op die laatste vraag, want in deze fase vindt de bewustwording van de ramp plaats en moet er actie worden ondernomen. In de vierde fase wordt de ramp in volle omvang zichtbaar. In de vijfde fase starten de reddings- en hulpoperatie. In fase zes gaat men op zoek naar schuldigen voor de ramp. In de zevende fase vindt het herstel van de ramp plaats. In de achtste en tevens laatste fase wordt er nagegaan in hoeverre er lering is getrokken uit de ramp en welke maatregelen er ter preventie van een eventueel volgende ramp zijn getroffen.¹⁴

De situatie voor de ramp onderzoeken is binnen het onderzoek naar de watersnoodramp van 1953 nauwelijks gebeurd. Door Willem van der Ham is slechts onderzocht in hoeverre de overheid op de hoogte was van de toestand van de dijken.¹⁵ Hier valt direct op wat deze cyclus tevens enigszins problematisch maakt. De cyclus is namelijk louter beschrijvend en daardoor nergens verklarend. De

¹² Slager, *De ramp*, 529-530.

¹³ Uri Rosenthal en Geesje Saeijs, *Getuige de ramp* (Alphen aan den Rijn 2003) 31; Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 75-76.

¹⁴ John Singleton, 'Using the disaster cycle in economic and social history', in A.T. Brown, Andy Burn and Rob Doherty (eds.), *Crises in economic and social history* (Woodbridge 2015) 58-65.

¹⁵ Willem van der Ham, 'Watersnoodramp van 1953 was te voorkomen', *Tijdschrift voor waterstaatgeschiedenis* 12 (2003) 21-29.

cyclus laat weliswaar zien dat een ramp uit meerdere fasen bestaat, maar deze lopen ook enigszins door elkaar heen en bovendien verklaart de cyclus van Singleton niet waarom situaties zich op een bepaalde manier ontwikkelen.

Daarom zal ik twee kleine dorpen in Zuid-Holland onderzoeken, die tijdens de watersnoodramp getroffen zijn. In het dorp Ooltgensplaat zijn slechts twee mensen overleden, terwijl in Oude-Tonge meer dan driehonderd slachtoffers vielen.¹⁶ Beide dorpen zijn binnen de getroffen gemeenten in het rampgebied een uitzondering, Ooltgensplaat in positieve zin, Oude-Tonge in negatieve zin, terwijl de twee dorpen praktisch naast elkaar lagen. Het is lastig om een verklaring te vinden voor het verschil in dodenaantal zonder rekening te houden met de natuurlijke omstandigheden, vandaar dat dit kort aan de orde zal komen. Het accent zal echter liggen op de wijze waarop het plaatselijk bestuur op de ramp reageerde en op de keuzes die door het bestuur werden gemaakt. Voor beide dorpen zal de cyclus doorlopen worden, waarbinnen vervolgens een verklaring zal worden gezocht voor de wijze waarop het lokale bestuur handelde. Binnen het lokale bestuur zal de nadruk liggen op de rol die de burgemeester heeft gespeeld. In Ooltgensplaat was de heer P.W. Hordijk de burgemeester en in Oude-Tonge vervulde de heer A.D. van Dijk deze functie.¹⁷ Hun rol zal deels vanuit praktische overweging uitgelicht worden en deels vanuit theoretisch oogpunt. Praktisch gezien is er veel te lezen over het gedrag van de burgemeester in zowel de primaire als de secundaire bronnen. Vanuit theoretisch oogpunt is de rol van de burgemeester goed te bestuderen doordat er diverse theorieën over leiderschap ten tijde van een natuurramp bestaan. Zo beschrijft Marja Gastelaars dat autoriteiten tijdens een ramp over het algemeen langzaam handelen, doordat zij zich nauwgezet aan de regels willen houden. Zij wachten vaak totdat er van bovenaf maatregelen worden opgelegd voordat zij iets gaan ondernemen.¹⁸

Uit het boek van Slager blijkt dat ten tijde van de ramp burgemeesters in het rampgebied zeer verschillend reageerden. Sommigen sliepen nog, anderen waren niet in hun dorp aanwezig, slechts een enkeling was vroegtijdig begonnen met het treffen van maatregelen. Slager beschrijft deze voorvallen weliswaar, maar vervolgens doet hij hier niets mee. Hij vormt het zagezegd niet tot een duidelijk geheel, doordat de verhalen van de diverse dorpen door elkaar heen lopen. Bovendien doorloopt hij niet voor elk dorp de gehele ramp. Wat Oude-Tonge betreft, beschrijft hij bijvoorbeeld niets over de derde dag van de watersnoodramp.¹⁹

¹⁶ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 61; Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 187.

¹⁷ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0098, 25-07-1947; S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 10-05-1947.

¹⁸ Marja Gastelaars, *Een geregeld leven. Sociologie en sociale politiek in Nederland 1925-1968* (Amsterdam 1985) 211.

¹⁹ Slager, *De ramp*, 33-57; *Ibidem*, 257-284.

In dit onderzoek zal aan de hand van de cyclus van Singleton systematisch de ontwikkeling van de verschillende fasen worden bijgehouden. Binnen deze beschrijvende acht fasen zal een verklaring worden gezocht voor de verschillende wijzen waarop in Ooltgensplaat en Oude-Tonge op de ramp en haar gevolgen werd gereageerd.²⁰ In dit onderzoek zal ik dan ook antwoord geven op de vraag: *wat zijn de oorzaken en gevolgen van de verschillende manieren waarop de autoriteiten in Ooltgensplaat en Oude-Tonge met de watersnoodramp van 1953 omgingen?*

Hierbij is het belang van de eerste fase, zoals ook uit de cyclus van Singleton is gebleken, erg groot. Mocht men bijvoorbeeld lering hebben getrokken uit gebeurtenissen van de vorige ramp, in dit geval de Tweede Wereldoorlog, dan zal dit doorwerken in de volgende fasen omdat men dan beter is voorbereid. Ook wanneer dit niet is gebeurd, zal men in deze fase hier de gevolgen van ervaren, aangezien er op deze manier direct een achterstand zal ontstaan. Zoals gezegd is er nauwelijks onderzoek gedaan naar de periode voorafgaande aan de ramp. In het eerste hoofdstuk zal aan de hand van de eerste fase in de cyclus van Singleton, de zogeheten 'waarschuwingen', worden onderzocht hoe de lokale autoriteiten met de oorzaken en gevolgen van de vorige ramp, de Tweede Wereldoorlog, omgingen. Daarbij zal onderzocht worden in hoeverre men op de hoogte was van de desolate toestand van de dijken. In het eerste hoofdstuk zal dan ook antwoord worden gegeven op de vraag: *wat waren de gevolgen van de wijze waarop de plaatselijke besturen van Ooltgensplaat en Oude-Tonge het herstel na de Tweede Wereldoorlog vormgaven voor de positie van beide dorpen aan de vooravond van de ramp?*

In het tweede hoofdstuk zullen drie fasen van de cyclus van Singleton aan bod komen. Allereerst de tweede fase, waarin beschreven wordt hoe de ramp is ontstaan. Vervolgens de derde fase, de fase waarin het plaatselijk bestuur op de hoogte is van de komende ramp en keuzes moet gaan maken. Tot slot de vierde fase, waarin de ramp in volle omvang zichtbaar wordt. Geanalyseerd wordt hoe de watersnoodramp zich in beide plaatsen voltrok en hoe hier tijdens de ramp op werd gereageerd door de lokale besturen. De vraag die in het tweede hoofdstuk centraal zal staan is dan ook: *hoe werd er door het plaatselijk bestuur in Ooltgensplaat en Oude-Tonge direct voor en tijdens de watersnoodramp op deze ramp gereageerd?*

In de laatste twee hoofdstukken zal het accent liggen op de door de burgemeesters zelf gecreëerde verhoudingen en omstandigheden in de beide dorpen, waarbinnen zij het dorp weer moesten opbouwen na de ramp.

In het derde hoofdstuk zullen de vijfde en zevende fase van de cyclus van Singleton worden behandeld, respectievelijk de fase waarin de reddingsoperatie plaatsvond en die waarin men een aanvang maakte met het herstel. De wijze waarop de burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-

²⁰ Singleton, 'Using the disaster cycle in economic and social history', 58-65.

Tonge reageerden op de gevolgen na de ramp zal centraal staan. Echter, ook keuzes die in eerdere fases zijn gemaakt zullen in dit stadium een rol gaan spelen. De vraag die in het derde hoofdstuk centraal staat is dan ook: *welke invloed hadden de eerder gemaakte keuzes van de burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-Tonge op de handelswijze van beide burgemeesters kort na de ramp?*

In het vierde en tevens laatste hoofdstuk zal opnieuw de zevende fase van de cyclus van Singleton aan bod komen: nu zal het herstel van de beide dorpen op de langere termijn worden behandeld. Daarnaast zal ook de achtste laatste fase worden beschreven, waarin maatregelen werden getroffen om een volgende ramp te voorkomen. De laatste deelvraag zal daarom ook zijn: *welke rol speelden de door de burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-Tonge gecreëerde structuren in de manier waarop de dorpen na de ramp werden opgebouwd?*

Dit onderzoek zal primair gebaseerd zijn op de notulen van de gemeenteraad van Ooltgensplaat en Oude-Tonge, van 1945 tot en met 1955. Hiervoor is gekozen omdat in de notulen duidelijk te lezen is hoe allereerst het plaatselijk bestuur in zijn algemeenheid opereerde en daarnaast hoe de burgemeesters in relatie tot de gemeenteraad functioneerden. Er is wel enig gebruik gemaakt van de notulen van het college van burgemeester en wethouders, maar die notulen zullen slechts ter ondersteuning dienen. Daarnaast zullen ook stukken over de watersnoodramp uit de archieven van de beide gemeenten worden gebruikt.

Hoofdstuk 1: problemen aanpakken en besluiten uitstellen

Hoewel de watersnoodramp en haar gevolgen in dit onderzoek centraal zullen staan, is het van groot belang om ook in de periode voor de ramp te onderzoeken hoe de plaatselijke besturen hun dorpen bestuurden. Binnen de cyclus van Singleton kunnen we dit hoofdstuk plaatsen in ten eerste de achtste fase van de vorige ramp. De mate waarin het dorp zich heeft hersteld van de Tweede Wereldoorlog en in hoeverre er lering is getrokken uit deze ramp is namelijk van invloed op de positie van beide dorpen kort voor de ramp. Daarnaast past dit hoofdstuk in de eerste fase van de cyclus van deze ramp, de 'waarschuwingen'. Door namelijk naar de periode voorafgaande aan de ramp te kijken, kunnen we ontdekken of plaatselijke besturen de watersnoodramp al had kunnen zien aankomen.²¹ De vraag die in dit hoofdstuk beantwoord wordt is daarom: *wat waren de gevolgen van de wijze waarop de plaatselijke besturen van Ooltgensplaat en Oude-Tonge het herstel na de Tweede Wereldoorlog vormgaven voor de positie van beide dorpen aan de vooravond van de ramp?*

De Tweede Wereldoorlog had grote schade nagelaten in heel Nederland, maar met name de laatste oorlogsjaren hadden de Duitsers veel schade toegebracht aan de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden.²² Vandaar dat er in dit hoofdstuk gekozen is voor de periode van 1945 tot en met 30 januari 1953, de dag voor de ramp.

Overeenkomsten tussen de twee dorpen

Sinds februari 1944 was een groot deel van het eiland Goeree-Overflakkee geïnundeerd door de Duitsers, in een poging om zich op die manier tegen de geallieerden te verdedigen.²³ De inundatie had tot gevolg dat de landbouwgrond de eerste jaren na de oorlog moest herstellen van het zoute water. Daarnaast hadden de Duitsers ook flink huisgehouden op het eiland.²⁴ Toen de inwoners na de oorlog terugkwamen van hun evacuatieadressen, waren er ontzettend veel spullen door de Duitsers meegenomen en was er ook veel vernield.²⁵ De vernielingen beperkten zich niet alleen tot de huizen van mensen; zo werd bijvoorbeeld in Oude-Tonge de keersluis geheel verwoest, die in geval van hoog water het dorp diende te beschermen.²⁶

²¹ Singleton, 'Using the disaster cycle in economic and social history', 58-65.

²² Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 187; Slager, *De ramp*, 17.

Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 9; Arie Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water* (Soest 2013) 68.

²⁴ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 9.

²⁵ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 9.

²⁶ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 69.

Beide dorpen waren niet zonder slag of stoot uit de oorlog gekomen en bovendien waren de plaatselijke bestuurders tijdens de oorlog vervangen door bestuurders die collaboreerden met de bezetter. Het is op zijn minst opmerkelijk te noemen dat beide dorpen na de oorlog over dezelfde burgemeester beschikten. Burgemeester C. Slobbe was namelijk burgemeester van Ooltgensplaat en waarnemend burgemeester van Oude-Tonge. Dit laatste omdat hij sinds juni 1941 burgemeester Rijnders verving die elders burgemeester geworden was. De gemeenteraad kwam in Ooltgensplaat op 28 november 1945 voor het eerst na de bevrijding samen en de raad van Oude-Tonge kwam twee dagen later bijeen. Aangezien de vergadering geleid werd door dezelfde burgemeester, is het niet zo vreemd dat de gesproken woorden grotendeels met elkaar overeenkwamen. De burgemeester had op 7 mei 1945 beide dorpen bezocht en trof daar een droevige toestand aan. Toch was hij onder de indruk van de samenwerking en de geleverde inspanningen, waardoor beide dorpen weer in bewoonbare staat waren gebracht. Daarnaast stelde hij voor beide dorpen vast dat de maatschappelijke verhoudingen tijdens de oorlog enigszins waren veranderd.²⁷ Tijdens deze vergaderingen bestonden de twee tijdelijke gemeenteraden uit raadsleden die door de burgemeester waren gekozen, aangezien de Nederlandse regering het nog niet het juiste moment vond om verkiezingen te houden. Slobbe had op advies van de regering gepoogd om in de raad alle maatschappelijke en geestelijke stromingen zo goed mogelijk te vertegenwoordigen.²⁸

Vanaf 1947 gingen de beide dorpen meer hun eigen koers varen. Oude-Tonge kreeg per 1 mei 1947 namelijk een nieuwe burgemeester, de heer A.D. van Dijk, in Ooltgensplaat bekleedde de heer P.W. Hordijk vanaf 25 juli 1947 deze functie.²⁹ Beide burgemeesters ontwikkelden vanaf 1947 los van elkaar een eigen koers voor 'hun' dorp.

Ooltgensplaat 1945-1949

Vanaf 16 januari 1947 hadden de twee dorpen niet langer dezelfde burgemeester, want burgemeester Slobbe nam ontslag en liet zijn functie tijdelijk over aan twee wethouders.³⁰ In Ooltgensplaat werd voormalig verzetsman P.W. Hordijk op 25 juli 1947 als nieuwe burgemeester geïnstalleerd.³¹ Hij was een man die wist hoe hij in penibele situaties moest handelen, wat op dat moment voor Ooltgensplaat

²⁷ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0098, 28-11-1945; Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 30-11-1945.

²⁸ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 30-11-1945; S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0098, 28-11-1945.

²⁹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0098, 25-07-1947; *Ibidem*, 28-11-1945; S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 10-05-1947.

³⁰ *Ibidem*, 27-12-1946.

³¹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0098, 25-07-1947.

goed uitkwam.³² Het dorp had namelijk nog steeds te kampen met de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog en men was er begin 1948 van overtuigd dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog geen gemeente zo zwaar getroffen was als Ooltgensplaat.³³ Er moesten dus veel voorzieningen worden getroffen, alleen was de financiële situatie van de gemeente tamelijk zorgelijk. Hierdoor konden veel plannen die nodig waren voor de wederopbouw niet worden uitgevoerd.³⁴

De burgemeester kwam terecht in een dorp dat hoofdzakelijk protestants was, maar waar het bijbehorende buurtschap Achthuizen katholiek was. Bij de intrede van Hordijk werd hierover gezegd dat de politieke samenwerking ondanks de ideologische verschillen erg goed was, mede doordat men waardering had voor ieders overtuiging.³⁵ Dit kwam ook tot uiting bij de zetelverdeling na de gemeenteraadsverkiezing in zowel 1946 als 1949. Bij beide verkiezingen behaalden de christelijke partijen maar liefst acht van de elf zetels; twee hiervan waren voor de KVP. De overige drie zetels gingen naar de PvdA.³⁶

Bij zijn installatie legde de nieuwbakken burgemeester er de nadruk op dat hij wenste dat het zakelijke karakter steevast de boventoon zou voeren.³⁷ Deze zakelijke instelling kwam ook heel praktisch terug in de vergaderingen. De burgemeester gaf in de vergadering van 30 september 1948 namelijk aan dat de eenvoudige vragen van de raadsleden of zaken die al door het college van burgemeester en wethouders was besproken, niet in de notulen hoefden te worden opgenomen.³⁸

Hoewel de zakelijke instelling van Hordijk in schril contrast stond met de manier waarop er voorheen werd vergaderd, werd dit door de raadsleden zeer positief ontvangen. Het vroegere beleid werd door meerdere raadsleden streng bekritiseerd, daar zij vonden dat de raad in het verleden veel te zuinig was geweest en dat er bovendien zeven jaar lang weinig tot niets was gebeurd. Raadslid Van Es gaf op deze manier regelrecht kritiek op het beleid van burgemeester Slobbe. Deze beweringen werden ook door burgemeester Hordijk onderschreven, waarbij hij eigenlijk nog een stap verder ging. Hij vond dat er al voor de oorlog te weinig was geïnvesteerd, doordat de raad te veel bezuinigingen had doorgevoerd en blijkbaar niet over de gevolgen daarvan had nagedacht.³⁹

Hordijk liet de strenge bezuinigingsmaatregelen van zijn voorgangers dan ook los. Samen met de twee wethouders deed hij meerdere voorstellen om een lening af te sluiten. Voor de bouw van 52 nieuwe woningen werd een kleine 600.000 gulden geleend, aangezien het woningtekort in Ooltgensplaat het grootste probleem was; een probleem waar tijdens het bewind van burgemeester

³² Slager, *De ramp*, 48-49.

³³ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 27-01-1948.

³⁴ *Ibidem*, 25-07-1947.

³⁵ *Ibidem*, 25-07-1947.

³⁶ 'Uitslag verkiezingen Ooltgensplaat, *Eilanden-nieuws*, 18 juni 1949.

³⁷ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 27-01-1948.

³⁸ *Ibidem*, 30-09-1948.

³⁹ *Ibidem*, 27-01-1948.

Slobbe opmerkelijk genoeg niet over gesproken was.⁴⁰ Ook de bestrating had de aandacht van de gemeenteraad. Het is opmerkelijk dat slechts één raadslid een opmerking maakte over de hoge geldleningen die de raad in 1948 was aangegaan. Hij merkte op dat hij geroerd was door het feit dat geen enkel raadslid bezwaar had gemaakt tegen de hoge geldlening die werd aangegaan om 52 nieuwe woningen te bouwen.⁴¹ Dit laat tevens zien dat er ondanks de verschillende ideologische standpunten grote eensgezindheid onder de raadsleden heerste om het dorp weer op te bouwen, ook al bleef de financiële situatie een flinke beperking.

In 1949 ging men in Ooltgensplaat verder met de opbouw van het dorp. Zo vond er herbestrating plaats en werd er gewerkt aan plannen voor de nieuwbouw. De raad maakte zich ten slotte regelmatig zorgen over het feit dat de mensen in Ooltgensplaat zo weinig betrokken waren en dat er zo weinig cultureel leven was. Al eind 1949 merkte de burgemeester op dat de gevolgen van de oorlog inmiddels grotendeels verdwenen waren, doordat de oorlogsschade volgens hem binnen de gemeente zo goed als hersteld was.⁴²

Oude-Tonge 1945-1949

Waar de gemeenteraad van Ooltgensplaat voornamelijk haar hoofd boog over de woningkwestie, had men in Oude-Tonge heel andere problemen. Nog onder burgemeester Slobbe werd duidelijk dat de secretarie gedurende de oorlogsjaren een zeer grote achterstand had opgelopen wat betrof het vastleggen van de begrotingen. Aangezien de achterstand zo groot was, werd er vanuit Ooltgensplaat een helpende hand geboden, zodat de ambtenaren in Oude-Tonge hun tijd voor andere werkzaamheden konden gebruiken.⁴³ Het is slechts een klein detail, maar wel een teken aan de wand dat Oude-Tonge vergeleken met Ooltgensplaat op administratief gebied ongelofelijk achterliep.

Zoals gezegd werd de keersluis in april 1945 geheel verwoest door de Duitsers.⁴⁴ Hier werd pas in de raadsvergadering van juni 1946 voor het eerst over gesproken, doordat raadslid G.C. van Schouwen naar het herstel hiervan informeerde.⁴⁵ In augustus van datzelfde jaar werd hiervoor contact opgenomen met de Dijkkring van Flakkee, die verantwoordelijk was voor onder andere de zeedijken en de binnendijken.⁴⁶ Het plan was dat de keersluis volledig in oude staat hersteld zou

⁴⁰ *Ibidem*, 20-01-1948; *Ibidem*, 27-01-1948.

⁴¹ *Ibidem*, 10-12-1948.

⁴² *Ibidem*, 30-12-1949.

⁴³ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 01-04-1946.

⁴⁴ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 69.

⁴⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 05-06-1946.

⁴⁶ S.G.O., Verslag vergadering burgemeester en wethouders Oude-Tonge, inventarisnummer 100, 23-08-1946; Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 56; 'Vervolg dijkkring Flakkee', *Eilanden-nieuws*, 13 september 1949.

worden, zodat de deuren van de keersluis bij hoogwater weer dicht konden gaan.⁴⁷ Het was echter onduidelijk wiens taak dat eigenlijk was.⁴⁸

Waar de gemeenteraad van Ooltgensplaat redelijk eensgezind was en het college van burgemeester en wethouders nauwelijks commentaar kreeg te verduren, kreeg Van Dijk in Oude-Tonge wel behoorlijke kritiek. Zo kreeg hij van raadslid Hartman het verwijt dat veel beslissingen op de lange baan werden geschoven.⁴⁹ Net als in Ooltgensplaat het geval was, zorgde ook de penibele financiële situatie van Oude-Tonge ervoor dat het moeilijk was om daadwerkelijk aan de wederopbouw van het dorp te beginnen. In Oude-Tonge weet men deze slechte financiële situatie echter alleen aan de Duitse bezetter. Tijdens de oorlog had die bezetter de gemeentekas dusdanig geplunderd, dat men nog steeds last had van deze gevolgen.⁵⁰

De nieuwe burgemeester A.D. van Dijk was vanaf mei 1947 de burgemeester van Oude-Tonge. Volgens Arie Kuijvenhoven paste een sociaaldemocraat als hij goed bij het socialistische Oude-Tonge. Hij was de eerste sociaaldemocratische burgemeester van Oude-Tonge, maar had toch ook rekening te houden met de christelijke normen en waarden die wel degelijk in het dorp aanwezig waren.⁵¹

Als we echter naar de cijfers van de verkiezingsuitslag kijken, zouden we de bewering van Kuijvenhoven over het socialistische karakter van het dorp wel enigszins in twijfel kunnen trekken. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1946 werden er namelijk vijf zetels bezet door christelijke partijen en twee door de Partij van de Arbeid. Drie jaar later bij de verkiezingen werd het aantal raadsleden uitgebreid tot elf. De drie grootste partijen, namelijk de PvdA, SGP en de KVP, gingen allemaal van twee naar drie zetels, terwijl de AR bleef steken op één zetel. De VVD kreeg het in 1949 wel voor elkaar om een zetel te halen in Oude-Tonge.⁵²

Van Dijk begon in 1947 voortvarend met het opstellen van een plan voor de bouw van twintig nieuwe woningen, evenals een plan tot het herstellen van enige noodzakelijke onderhoudswerken in de haven. Volgens het college van burgemeester en wethouders kon hier namelijk niet mee worden gewacht, omdat de haven anders nauwelijks bruikbaar zou zijn.⁵³ Toch werd het plan uiteindelijk niet uitgevoerd. In 1948 werden veel gemaakte plannen nauwelijks uitgevoerd. De keersluis was niet hersteld, het bouwplan voor de nieuwe woningen was nog niet af en zelfs de administratieve achterstand die in de oorlog was ontstaan, was nog steeds niet ingelopen.⁵⁴ Ook in 1949 was er nog altijd weinig veranderd. Daar waar Ooltgensplaat inmiddels de oorlogsschade te boven was, had Oude-

⁴⁷ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 05-06-1946.

⁴⁸ *Ibidem*, 25-07-1946; Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 70.

⁴⁹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 13-04-1948.

⁵⁰ *Ibidem*, 10-05-1947.

⁵¹ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 46-47.

⁵² 'Uitslag verkiezingen Oude-Tonge'; *Eilanden-nieuws*, 18 juni 1949.

⁵³ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 04-07-1947.

⁵⁴ *Ibidem*, 31-12-1948.

Tonge volgens de burgemeester nog steeds last van de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog. De raadsleden uitten stevige kritiek op de wijze waarop het college van burgemeester en wethouders onder leiding van burgemeester A.D. van Dijk handelde. De heren Fase en De Vin, respectievelijk raadsleden namens de SGP en de PvdA, waren van mening dat er de afgelopen vier jaar nauwelijks iets was gebeurd. Ook werden er volgens hen veel werkzaamheden op de lange baan geschoven, waardoor de zaken alleen maar waren verergerd.⁵⁵

Ooltgensplaat 1950-1952

Ooltgensplaat was in 1950 de oorlogsschade weliswaar te boven, het dorp had nog steeds last van het achterstallige onderhoud. Aangezien veel zaken zo lang waren verwaarloosd, was het onmogelijk om dit in zeer korte tijd allemaal te vernieuwen. Volgens Hordijk konden de mensen dat in deze tijd, met de beperkte financiën, dan ook niet verwachten.⁵⁶

Het woningtekort bleef in 1950 dan ook een groot probleem.⁵⁷ Een jaar later was dit probleem zelfs groter dan het ooit was geweest.⁵⁸ Dit was echter wel het enige probleem dat aangepakt mocht worden, want in 1951 had de regering in Den Haag besloten dat er voorlopig geen investeringen mochten worden uitgevoerd, behalve investeringen in de woningbouw.⁵⁹ Dit was tegen het zere been van de gemeenteraad, want de raadsleden waren van mening dat meerdere werkzaamheden dringend uitgevoerd moesten worden. Zo lagen verschillende straten er nog steeds zwaar verwaarloosd bij en was er geen riolering.⁶⁰ Burgemeester Hordijk liet zich door deze beperkingen echter niet uit het veld slaan. Hij zorgde er namelijk voor dat de plannen voor de herstelwerkzaamheden gereed waren, zodat zodra de financiën rond waren, men direct met de werkzaamheden kon beginnen.⁶¹

De begroting van 1952 kampte met een tekort van een kleine dertigduizend gulden. Bezuiniging was vereist, maar dit kon eenvoudigweg niet. De raadsleden legden de schuld echter niet bij het college van burgemeester en wethouders; zij hadden immers alle mogelijkheden aangegrepen.⁶² Kennelijk had men toch kans gezien om enige middelen voor herstelwerkzaamheden vrij te maken, want aan het einde van het jaar bleek dat de geplande werkzaamheden toch wel

⁵⁵ *Ibidem*, 30-12-1949.

⁵⁶ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 10-02-1950; *Ibidem*, 13-11-1951; *Ibidem*, 27-10-1950.

⁵⁷ *Ibidem*, 10-02-1950.

⁵⁸ *Ibidem*, 12-01-1951.

⁵⁹ *Ibidem*, 22-06-1951; *Ibidem*, 13-11-1951.

⁶⁰ *Ibidem*, 10-02-1950; *Ibidem*, 13-11-1951.

⁶¹ *Ibidem* 13-11-1951.

⁶² *Ibidem*, 13-11-1951.

waren uitgevoerd.⁶³ Het was echter niet alleen kommer en kwel, want in september 1950 werd Ooltgensplaat eindelijk op elektriciteit aangesloten. Dit kan met recht als een overwinning van de gemeenteraad worden beschouwd.⁶⁴ Bovendien ontstond er financieel gezien de ruimte om bijvoorbeeld een speelveld aan te leggen.⁶⁵

Al met al verliep deze periode in Ooltgensplaat relatief rustig. In de laatste vergadering van 1952 omschreef burgemeester Hordijk het voorbije jaar als een jaar waarin zich weinig bijzonderheden hadden voorgedaan.⁶⁶ In Oude-Tonge daarentegen moest men in diezelfde periode nog steeds de brokstukken van de Tweede Wereldoorlog opruimen.

Oude-Tonge 1950-1952

Tijdens de eerste vergadering van 1950 gaf burgemeester Van Dijk aan dat de drie moeilijkste jaren inmiddels achter de rug waren. Er was echter nog steeds sprake van een administratieve achterstand en de keersluis was nog niet hersteld.⁶⁷ Tevens vormden de financiën nog steeds een grote belemmering voor het voltooien van de herstelwerkzaamheden.⁶⁸

De kapotte keersluis werd steeds meer als een groot probleem gezien. Hoewel het college van burgemeester en wethouders het liefst zowel de keersluis als de gehele haven wilde restaureren, was dit financieel niet mogelijk.⁶⁹ In de vergadering van april 1950 werd duidelijk dat er door de raad besloten was om het herstel van de keersluis en de haven als twee aparte projecten te zien.⁷⁰ Vandaar dat in mei van hetzelfde jaar bepaald kon worden, dat voorlopig alleen de keersluis zou worden hersteld.⁷¹ In oktober was er echter nog geen begin gemaakt met deze herstelwerkzaamheden. In 1950 kon er eindelijk worden gestart met de reparatie, doordat de gemeente van Oude-Tonge een geldelijke bijdrage had gekregen van de Nederlandse overheid voor de schade aan de keersluis. Dit bedrag werd verkregen als een uitkering van schade van het oorlogsgeweld.⁷² De bouw wilde als gevolg van het weer ook niet erg vlotten, maar uiteindelijk was

⁶³ *Ibidem*, 16-01-1953.

⁶⁴ *Ibidem*, 28-09-1950.

⁶⁵ *Ibidem*, 13-11-1951.

⁶⁶ *Ibidem*, 16-01-1953.

⁶⁷ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 06-02-1950.

⁶⁸ *Ibidem*, 23-10-1950.

⁶⁹ *Ibidem*, 24-02-1950; *Ibidem*, 12-02-1951.

⁷⁰ *Ibidem*, 14-04-1950.

⁷¹ *Ibidem*, 11-05-1950.

⁷² *Ibidem*, 23-10-1950.

de keersluis na de zomer van 1951 dan toch gerepareerd.⁷³ De haven werd dus niet gerepareerd. Volgens raadslid Fase van de SGP werd er te weinig aandacht besteed aan dit herstel.⁷⁴

Naast dit langverwachte herstel werd in deze periode ook de stratenbouw aangepakt. Zo werden bijna alle straten vernieuwd en lagen er voor de overige straten plannen klaar om in de zeer nabije toekomst deze straten ook op te knappen.⁷⁵ Tevens werd er gewerkt aan de bouw van nieuwe woningen; zo werd er bijvoorbeeld in februari 1952 gestart met de bouw van veertien nieuwe woningen.⁷⁶ Op de wijze waarop de bouw van deze woningen verliep was vanuit de raad behoorlijk wat kritiek. Zo meende raadslid De Vin in december dat de bouw te traag verliep.⁷⁷ Dit kwam volgens de burgemeester onder andere doordat er een tekort aan arbeidskrachten was.⁷⁸ Op voorstel van het college van burgemeester en wethouders werd er in april 1952 een lening afgesloten, zodat er kon worden begonnen met de bouw van nog eens zes nieuwe woningen.⁷⁹

Er waren ook zaken die nauwelijks veranderden. Hoewel de administratieve achterstand inmiddels zo was ingelopen dat het te overzien was, bleef deze aanwezig.⁸⁰ Zoals al eerder werd aangehaald, bleef ook de nadelige financiële situatie gehandhaafd. Hierdoor werden diverse projecten die op de planning stonden op de lange baan geschoven.⁸¹ Dit laatste kwam ook in de raadsvergaderingen steeds vaker terug als punt van kritiek. De raadsleden Kanters en Hagens waren begin 1952 allebei van mening dat het vaak lang duurde voordat er überhaupt een besluit werd genomen. Als er dan een besluit werd genomen, duurde het vervolgens ook weer een flinke tijd voordat dit werd uitgevoerd.⁸² Aan het einde van het jaar klonk nog steeds dezelfde kritiek door. Opmerkelijk is dat raadslid Kanters aan het einde van 1952 wel positief was over de handelwijze van de burgemeester. Volgens hem had Van Dijk ervoor gezorgd dat verschillende herstelwerkzaamheden daadwerkelijk konden worden uitgevoerd.⁸³

Conclusie

Zowel Ooltgensplaat als Oude-Tonge waren zwaar getroffen door de Tweede Wereldoorlog. De twee dorpen hadden na de oorlog ook korte tijd dezelfde burgemeester, maar vanaf 1947 gingen de

⁷³ *Ibidem*, 28-03-1951; *Ibidem*, 22-02-1952.

⁷⁴ *Ibidem*, 23-10-1950.

⁷⁵ *Ibidem*, 30-12-1952.

⁷⁶ *Ibidem*, 22-02-1952.

⁷⁷ *Ibidem*, 30-12-1952.

⁷⁸ *Ibidem*, 28-11-1952.

⁷⁹ *Ibidem*, 09-04-1952.

⁸⁰ *Ibidem*, 23-10-1950.

⁸¹ *Ibidem*, 18-01-1952.

⁸² *Ibidem*, 22-02-1952.

⁸³ *Ibidem*, 30-12-1952.

dorpen meer hun eigen koers varen. In Ooltgensplaat werd voormalig verzetsman P.W. Hordijk burgemeester en in Oude-Tonge kwam de sociaaldemocraat A.D. Van Dijk aan het hoofd van de gemeenteraad te staan.

Hordijk startte in Ooltgensplaat vanaf juni 1947 met forse herstelwerkzaamheden. Gezien de penibele financiële toestand moesten hiervoor wel wat leningen worden afgesloten, maar dit gebeurde met volle instemming van de raad. De raad had net als Hordijk namelijk forse kritiek op het beleid van de vorige burgemeester en zijn wethouders, waarbij vooral het gebrek aan investeringen een heikel punt was. Aan het einde van 1952 was Ooltgensplaat de oorlogsschade grotendeels te boven, er kwam bijvoorbeeld geld vrij voor het bouwen van een speelveld.

De gemeenteraad van Oude-Tonge kampte na de Tweede Wereldoorlog ook met een woningtekort en een problematische financiële situatie. Daarbovenop kwam dat in Oude-Tonge de keersluis was vernield en de gemeentelijke administratie flink achterliep. Het duurde een aanzienlijke tijd voordat in de raadsvergaderingen überhaupt over het herstel van de keersluis werd gesproken. Uiteindelijk werd deze pas in 1951 hersteld, zes jaar na de oorlog. Diverse raadsleden uitten dan ook gedurende deze periode stevige kritiek op Van Dijk, waarbij het voornaamste punt van kritiek was dat het wel erg lang duurde voordat er een besluit werd genomen.

De achtste fase van de vorige ramp, de Tweede Wereldoorlog, vormt het begin van de cyclus van de watersnoodramp van 1953. Ooltgensplaat was aan de vooravond van de watersnoodramp al enkele jaren hersteld van de Tweede Wereldoorlog. Hierdoor konden in Ooltgensplaat werkzaamheden worden gestart die los stonden van de herstelwerkzaamheden, maar die ter verbetering van de gemeente waren. Zoals bijvoorbeeld de aansluiting op elektriciteit in 1950. In Ooltgensplaat was er dus sprake van *bouncing forward*, aangezien het dorp na de Tweede Wereldoorlog er in zekere mate op vooruitging. Hordijk had tevens bewezen dat hij in staat was om snel keuzes te maken wanneer de situatie daar om vroeg. Toen hij in 1947 burgemeester van Ooltgensplaat werd, begon hij immers direct met de herstelwerkzaamheden, ondanks dat daar geen geld voor was.

Voor Oude-Tonge was de situatie heel anders. Daar was men in januari 1953 nog niet hersteld van de Tweede Wereldoorlog. Er was nog steeds sprake van een administratieve achterstand. Het herstel van de keersluis had niet alleen erg lang op zich laten wachten, maar het had er bovendien voor gezorgd dat er veel kritiek kwam op de persoon van burgemeester Van Dijk. Hij had zich geprofileerd als iemand die geen knopen kon doorhakken en het maken van besluiten veelal op de lange baan schoof.

Op basis hiervan zouden we ervan uit kunnen gaan dat Oude-Tonge een achterstand heeft ten opzichte van Ooltgensplaat. Oude-Tonge is namelijk nog niet hersteld van de vorige ramp, terwijl Ooltgensplaat onder leiding van Hordijk al eens succesvol is hersteld van een ramp. De verwachting is

dan ook dat Hordijk weet wat hij moet doen tijdens en na de ramp. Burgemeester Van Dijk wist klaarblijkelijk niet hoe hij met de gevolgen van een ramp moest omgaan, waardoor het twijfelachtig is of hij bij een volgende ramp wel weet hoe hij dit moet aanpakken. Of dit daadwerkelijk het geval is, zal in de volgende hoofdstukken blijken.

Hoofdstuk 2: met straffe hand regeren en volledig panikeren

Hoewel de ramp zelf ten grondslag ligt aan dit gehele onderzoek, is die gebeurtenis zelf binnen dit onderzoek tegelijkertijd het minst interessant. Ieder dorp of iedere stad heeft weliswaar een eigen verhaal te vertellen wanneer het om de voltrekking van een ramp gaat, maar het blijft in elke situatie een natuurramp. In dit hoofdstuk zal de nadruk liggen op de vraag: *hoe werd er door de plaatselijke besturen in Ooltgensplaat en Oude-Tonge direct voor en tijdens de watersnoodramp op deze ramp gereageerd?* Hierbij is het niet alleen van belang hoe zij direct na de eerste dijkdoorbraken handelden, maar ook hoe zij de uren voor de dijkdoorbraken reageerden op de eerste signalen van een mogelijk rampscenario. Binnen de cyclus van Singleton zullen in de hoofdstuk met name de derde en vierde fase centraal staan. De tweede fase zal slechts kort naar voren komen, aangezien het ontstaan van de storm voor dit onderzoek niet heel erg relevant is. De uren voorafgaande aan de ramp en de keuzes die op dat moment worden gemaakt, zijn kenmerkend voor de derde fase. Deze zal net als de vierde fase uitgebreid worden beschreven, daar in de vierde fase de ramp in volle omvang zichtbaar wordt.⁸⁴ De nadruk zal komen te liggen op de wijze waarop de autoriteiten direct na de gebeurtenis op de ramp hebben gereageerd en welke maatregelen zij ten tijde van de ramp troffen. De storm ging pas dinsdag 3 februari liggen, waardoor de ramp van zaterdagavond 31 januari tot en met dinsdag 3 februari plaatsvond.⁸⁵

Ooltgensplaat voor de dijkdoorbraak

Zaterdagavond 31 januari 1953 moest het in Ooltgensplaat rond half elf eb zijn, maar het water stond veel hoger. Net als elders gingen velen uit Ooltgensplaat uit van het gezegde ‘niet ebben, niet vloeien’. Met andere woorden, als het geen eb werd, zou het ook geen vloed worden.⁸⁶ Het verleden had immers uitgewezen dat het uiteindelijk wel mee zou vallen.⁸⁷ In Ooltgensplaat, maar ook in Willemstad vertrouwde toch niet iedereen op deze volkswijsheid. Deze twee plaatsen vormden echter de uitzondering, want dit waren de enige plaatsen waarin de lokale overheid al voor middernacht begon met het waarschuwen van de bevolking.⁸⁸ In Ooltgensplaat was wethouder

⁸⁴ Singleton, ‘Using the disaster cycle in economic and social history’, 53-78.

⁸⁵ Kees Slager, *De ramp*, 309.

⁸⁶ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 14.

⁸⁷ Selma Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 90.

⁸⁸ Slager, *De ramp*, 51.

Waling één van die mannen en hij waarschuwde rond half twaalf burgemeester Hordijk, die van de weersverwachtingen overigens al op hoogte was aangezien hij naar de radio had geluisterd.⁸⁹ De burgemeester zag evenals Waling het gevaar in en begon direct te handelen. Hij ging naar het gemeentehuis en liet onder meer de politie en de brandweer daar samenkomen voor een eerste bespreking.⁹⁰ Intussen had de havenmeester al de vloedplanken gezet.⁹¹ Daarnaast was het waarschuwen van de inwoners die in slechte huisjes woonden begonnen, hoewel het alarmeren van de gehele bevolking pas rond half twee 's nachts gebeurde.⁹² Vanuit het gemeentehuis gaf de burgemeester verschillende orders. Zo wees hij enkele mannen aan die de klok moesten blijven luiden en reed de brandweerwagen vanaf half drie met sirene door het dorp.⁹³ Dat Hordijk de inwoners van Ooltgensplaat al van tevoren waarschuwde, was niet geheel zonder risico. Hij bracht namelijk de mensen in beweging, terwijl hij op dat moment nog niet wist of dit daadwerkelijk noodzakelijk was.⁹⁴

Oude-Tonge voor de dijkdoorbraak

In Oude-Tonge lag burgemeester Van Dijk kilometers verderop nog in zijn bed.⁹⁵ Oude-Tonge lag midden op het eiland en kilometers verwijderd van de zee.⁹⁶ Bovendien beschikte de haven over een keersluis, die onlangs was hersteld.⁹⁷ Hierdoor waren er weinig mensen die zich zorgen maakten. Toch had de sluismeester 's avonds om half elf al de keersluis gesloten.⁹⁸ De burgemeester werd wakker gemaakt door wethouder Kanters en de politiecommandant. De burgemeester was door meerdere telefoontjes van de burgemeester van Middelharnis heen geslapen. Van Dijk wilde eerst zelf gaan kijken wat de ernst van de situatie nu precies was, want hij wilde voorkomen dat er loos alarm zou worden geslagen. Dit kostte echter wel veel tijd. Nadat men op de kaai was geweest, was het voltallige college van burgemeester en wethouders in ieder geval om 03.15 uur in het gemeentehuis aanwezig.⁹⁹

⁸⁹ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 15; Slager, *De ramp*, 48.

⁹⁰ Slager, *De ramp*, 48.

⁹¹ *Ibidem*, 48; Willem van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953* (Amsterdam 2018) 89.

⁹² Slager, *De ramp*, 76; Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 27.

⁹³ *Ibidem*, 19; Slager, *De ramp*, 76.

⁹⁴ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 185-186.

⁹⁵ Slager, *De ramp*, 32.

⁹⁶ *Ibidem*, 52.

⁹⁷ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 14.

⁹⁸ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 138; Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 62; Slager, *De ramp*, 52.

⁹⁹ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 64-65.

Burgemeester Van Dijk handelde echter niet zo resoluut als Hordijk in Ooltgensplaat had gedaan. Zo kwam hij met het weinig praktische idee om de bewoners te laten waarschuwen door politieagenten op de fiets door het dorp te laten gaan. Vanwege de storm werd dit idee door de andere aanwezigen direct van tafel geveegd. Er werd uiteindelijk besloten om zowel de brandweer als het gemeentepersoneel te waarschuwen en om de noodklok te luiden.¹⁰⁰ De eerste dijk van een kleine polder was al voor half drie gebroken.¹⁰¹ Dit was de Ayman Louisepolder, die in de volksmond ook wel het ‘het poldertje van Van Vugt’ werd genoemd (zie bijlage 1 voor de kaart van Oude-Tonge).¹⁰² Hier had men overigens al rekening mee gehouden. Toen de bevolking gealarmeerd werd, dachten de mensen namelijk dat het om deze polder ging. Men had er echter geen rekening mee gehouden dat er een aanzienlijk hoogteverschil van bijna 1,5 meter was tussen ‘het poldertje van Van Vugt’ en de plek waar het gemaal stond. Dit had als gevolg dat het water met veel mee snelheid het dorp instroomde.¹⁰³ Rond drie uur werden in Oude-Tonge de vloedplanken gezet, hoewel de opzichter van de keersluis op dat moment nog geen direct gevaar zag.¹⁰⁴

De noodklok werd weliswaar kort geluid, maar toen de elektriciteit iets voor half vijf uitviel hield dit ook op. Het touw was namelijk opgeruimd, omdat men dacht dat dit niet meer nodig was nu er een elektrische klok was.¹⁰⁵ Daarop werd de sirene van de brandweer rond half vijf aangezet, alleen werd niemand van dit geluid wakker.¹⁰⁶

De wethouders hadden inmiddels het raadhuis verlaten, waardoor alleen burgemeester Van Dijk hier nog aanwezig was. Er is veel onduidelijk over wat er het plaatselijk bestuur die nacht precies heeft gedaan, maar dit weten we.¹⁰⁷

Ooltgensplaat na de dijkdoorbraak

Terwijl de burgemeester van Oude-Tonge nog in zijn bed lag, was in Ooltgensplaat de eerste dijk al doorgebroken en stroomde het zeewater de Voorstraat in (zie bijlage 2 voor de kaart van Ooltgensplaat).¹⁰⁸ Burgemeester Hordijk zat op zijn post en had er duidelijk voor gekozen om in functie te blijven. Doordat het raadhuis droog bleef, was dit ook mogelijk.¹⁰⁹ Om half vier stroomde

¹⁰⁰ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 138; Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 65.

¹⁰¹ Slager, *De ramp*, 96.

¹⁰² Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 30.

¹⁰³ *Ibidem*, 138.

¹⁰⁴ Slager, *De ramp*, 65-66.

¹⁰⁵ *Ibidem*, 97; Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 142.

¹⁰⁶ *Ibidem*, 144.

¹⁰⁷ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 143.

¹⁰⁸ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 5.

¹⁰⁹ Slager, *De ramp*, 161.

het water de andere kant van het dorp binnen, maar de snelheid van het water werd geremd door de binnendijken. Deze dijken bleven namelijk overeind. Al met al kwam het water in de laagste delen van het dorp tot een hoogte van 1,75 meter boven NAP.¹¹⁰ De inwoners waren echter allemaal op tijd gewaarschuwd, waardoor niemand verrast werd door het water en ze zichzelf in veiligheid hadden kunnen brengen.¹¹¹ Rond half vijf viel het telefonisch netwerk uit, waardoor Ooltgensplaat omringd door het water volledig afgesloten was van de rest van de wereld.¹¹²

Zondagochtend waren de meeste mensen in Ooltgensplaat weliswaar nog onbereikbaar, toch werden er met roeiboten al wel mensen in veiligheid gebracht.¹¹³ Er kwam echter nog geen hulp van buitenaf, maar dat gold voor het grootste deel van het rampgebied. De regering kwam die dag niet bijeen en de meeste soldaten trokken die dag naar het getroffen gebied in Brabant, aangezien dat gebied het eenvoudigste te bereiken was.¹¹⁴

Maandag kwam hier de organisatie beter op gang. De bevolking werd in veiligheid gebracht, maar ook werd er onder andere begonnen met het dichteren van de dijkgeden. De eerste hulp voor Ooltgensplaat kwam maandag 2 februari van tien mannen uit het Friese Grouw. Nadat ze op de radio van de ramp hadden gehoord, waren zij zondag- op maandagnacht met tien ijzeren schouwen uit Friesland vertrokken, richting Rotterdam. Toen ze daar maandagochtend aankwamen, kregen ze orders om naar 's-Gravendeel te vertrekken, waar echter voldoende hulp bleek te zijn. Daarom trokken ze naar Numansdorp en daarvandaan voeren ze naar Ooltgensplaat. Eenmaal in Ooltgensplaat aangekomen, begonnen ze direct met het in veiligheid brengen van mensen, die veelal nog op zolders en daken zaten.¹¹⁵ In de kom van het dorp werden van de 93 huizen er later 82 onbewoonbaar verklaard.¹¹⁶

Hordijk gaf de orders en had de touwtjes stevig in handen. Dinsdagavond waren alle mensen in veiligheid gebracht en begon men actiever met het evacueren van mensen. Toch mocht niet iedereen zomaar uit Ooltgensplaat vertrekken, want de burgemeester verbood mensen om zonder zijn toestemming het eiland te verlaten. Hij wilde namelijk voldoende werkkrachten in Ooltgensplaat achterhouden.¹¹⁷

Op dinsdag kwamen er ook massaal militairen naar het rampgebied, maar hier was de bevolking al in veiligheid gebracht en waren de werkkrachten onder leiding van Hordijk al begonnen

¹¹⁰ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 21-25.

¹¹¹ *Ibidem*, 27.

¹¹² *Ibidem*, 23.

¹¹³ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 27-29.

¹¹⁴ Slager, *De ramp*, 249-250.

¹¹⁵ 'Tien Grouwster schouwen redden meer dan 1500 mensen op Ooltgensplaat', *Leeuwarder Courant*, 7 februari 1953.

¹¹⁶ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Overzicht van woningen die door de watersnoodramp voor bewoning ongeschikt zijn, Ooltgensplaat, inventarisnummer 208.

¹¹⁷ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 33-37.

met het dichten van de dijken.¹¹⁸ Hierdoor was de militaire hulp minder essentieel. De enkele militairen die wel in Ooltgensplaat waren, stonden onder het gezag van de burgemeester.¹¹⁹ Hij zorgde ervoor dat hij de baas bleef. Op dinsdag nam hij veel strenge maatregelen, waaronder het opleggen van een straatverbod tussen 18.00 en 07.45 uur.¹²⁰ Tevens zette hij via een officiële verordening uiteen welke taken de politie nu precies had, maar ook waar deze niet verantwoordelijk voor was. Tevens gaf hij een verordening uit, waarin stond dat alle mannelijke werkkrachten zich woensdagochtend 4 februari moesten melden op het gemeentehuis.¹²¹ Er was immers voor iedereen werk.¹²² Mocht men hieraan geen gehoor geven, dan zou er een vervolging worden ingesteld.¹²³ Een ieder die bovendien zonder toestemming van burgemeester Hordijk het overstromingsgebied betrad, kon rekenen op een ernstige waarschuwing van de politie.¹²⁴

Ooltgensplaat vormde al vanaf het begin van de ramp een uitzondering en ook op de vierde dag van de ramp behield Ooltgensplaat deze speciale positie.¹²⁵ Hierbij is vooral de rol van burgemeester Hordijk van grote betekenis geweest. Hij is namelijk één van de weinige burgemeesters geweest die ten tijde van de ramp de leiding heeft weten vast te houden. Doordat hij enkele uren voor de dijkdoorbraken risicovolle keuzes durfde te maken, werd hij door de inwoners van het dorp echt als een leider gezien.¹²⁶ Zijn verleden als verzetsman is wellicht bepalend geweest voor zowel de autoriteit die hij had tijdens de watersnoodramp, als de manier waarop hij leiding gaf. Volgens de theorie van Marja Gastelaars bleken leiders die wachtten tot iemand van hogere hand het initiatief nam, de minst efficiënte leiders. Hordijk heeft hier niet op gewacht, hij nam het heft in eigen handen.¹²⁷ Hij wist dat op dat moment daadkracht vereist was en hij deinsde hier dan ook niet voor terug.¹²⁸ Deze wilskracht is onder andere terug te zien in de vele besluiten die hij in de dagen kort na de ramp nam, hetgeen in het volgende hoofdstuk uitgebreid aan bod zal komen.

¹¹⁸ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 228.

¹¹⁹ Slager, *De ramp*, 286-291.

¹²⁰ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Watersnoodramp 1953 ordemaatregelen Ooltgensplaat, inventarisnummer 325, 03-02-1953.

¹²¹ *Ibidem*, 04-02-1953.

¹²² Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 159.

¹²³ S.G.O., Watersnoodramp 1953 ordemaatregelen Ooltgensplaat, inventarisnummer 325, 04-02-1953.

¹²⁴ *Ibidem*, 03-02-1953.

¹²⁵ Slager, *De ramp*, 289.

¹²⁶ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 185-186.

¹²⁷ Gastelaars, *Een geregeld leven*, 211.

¹²⁸ *Ibidem*, 158-159.

Oude Tonge na de dijkdoorbraak

In Oude-Tonge was de lokale overheid zich nauwelijks bewust van het dreigende gevaar.¹²⁹ Zoals gezegd, was de verwachting dat ‘het poldertje van Van Vugt’ het grootste gevaar vormde. Op dat moment had men er geen rekening mee gehouden dat het water ook van de andere kant het dorp binnen zou kunnen komen.¹³⁰ Rond kwart over vier was de zeedijk van de polder het Zuiderland al gebroken.¹³¹ Een kwartier later was het water gestegen tot circa 3 meter boven NAP en het water vormde op deze manier een groot gevaar voor de binnendijk die de Oudelandsepolder moest beschermen.¹³² Om vijf uur brak deze binnendijk daadwerkelijk, waardoor de al ontstane vloedgolf behoorlijk werd versterkt en ongekend hoge golven de polder van het Oudeland instroomde.¹³³ Omstreeks half vijf was ook de buitendijk van de Suijzpolder doorgebroken, waardoor het water met een immense kracht de Suijzpolder instroomden.¹³⁴ Hierdoor werd het dorp rond vijf uur van drie kanten overvallen door het water.¹³⁵

Hier braken de binnendijken wél, waardoor het water veel sneller het dorp in kwam lopen dan in Ooltgensplaat het geval was geweest. Het water was rond kwart over vijf op zijn hoogst, toen het op sommige plekken wel 3,5 meter boven NAP stond.¹³⁶ Tijdens dit alles zat burgemeester Van Dijk in het raadhuis, maar het is onduidelijk wat hij daar precies heeft gedaan.¹³⁷ In tegenstelling tot de inwoners van Ooltgensplaat, werden de mensen uit Oude-Tonge wel verrast door het water en konden zij hierdoor niet op tijd vluchten. Aan de kleding van slachtoffers kon men bij de identificatie zien dat sommigen zich er wel op hadden gekleed en nachtkleding aanhadden, maar naar alle waarschijnlijkheid was het op dat moment al te laat.¹³⁸ Vanaf het moment dat eerste dijken braken tot ongeveer zeven uur zondagochtend, lieten ongeveer 300 mensen het leven in Oude-Tonge.¹³⁹ Dit komt overeen met het gegeven dat er in de eerste uren na de ramp in het gehele rampgebied de meeste slachtoffers vielen.¹⁴⁰

Toen de zon opkwam, werd de omvang van de ramp zichtbaar, maar werd het ook mogelijk om actie te ondernemen. Oude-Tonge stond bijna geheel onder water, waardoor het dorp

¹²⁹ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 145.

¹³⁰ *Ibidem*, 151.

¹³¹ *Ibidem*, 142.

¹³² *Ibidem*, 153.

¹³³ *Ibidem*, 156.

¹³⁴ *Ibidem*, 142.

¹³⁵ *Ibidem*, 144, 171; Slager, *De ramp*, 99.

¹³⁶ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 171.

¹³⁷ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 143.

¹³⁸ *Ibidem*, 157.

¹³⁹ *Ibidem*, 168, 187.

¹⁴⁰ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 105.

afhankelijk was van het getij.¹⁴¹ Zondagmiddag kwam er een tweede vloed die voor veel mensen die geen hulp hadden gehad, fataal werd. Bijvoorbeeld voor Lieven de Vos, die samen met zijn gezin nog steeds op het dak zat, terwijl veel huizen om hem heen al waren ingestort. Hij riep de hele dag om hulp, maar mensen konden niet bij zijn huis komen. Tijdens de tweede vloed stortte zijn huis in en toen burgemeester Van Dijk dat zag, werd hij nog radelozer dan hij al was.¹⁴² Later zou blijken dat er in Oude-Tonge 342 huizen zwaar beschadigd waren.¹⁴³ Zondagavond had de rest van Nederland nog steeds geen enkel idee hoe de situatie in onder andere Goeree-Overflakkee, en dus ook in Oude-Tonge, er precies voor stond.¹⁴⁴

Oude-Tonge lag tot dinsdag volledig geïsoleerd van de rest van de wereld.¹⁴⁵ Tijdens deze geïsoleerde periode heerste er in de meeste dorpen in het rampgebied vooral chaos en was er geen enkel overzicht, hetgeen ook in Oude-Tonge het geval was.¹⁴⁶ Later zou Van Dijk deze periode ook als een chaotische periode betitelen. Kanttekening bij deze uitspraak is wel dat hij deze woorden sprak enkele maanden na de ramp, in een periode waarin hij veel kritiek te verduren kreeg.¹⁴⁷

Diezelfde dag kwam de hulpverlening in het gehele rampgebied goed op gang.¹⁴⁸ Zo ook in Oude-Tonge, waar de eerste mariniers arriveerden die onder leiding stonden van kapitein van Vliet. Hij zette de georganiseerde hulpverlening in gang en maakte tevens een start met de opruimingswerkzaamheden.¹⁴⁹ Hieruit blijkt dat Van Dijk niet bij machte was geweest om dit zelf op touw te zetten. Dat Van Dijk hiertoe niet in staat was, sluit aan bij de theorie van Marja Gastelaars. Zij stelt dat officiële autoriteiten lang konden wachten tot er van hogere hand iemand actie ondernam.¹⁵⁰ Dat is precies wat Van Dijk hier deed, hij ondernam zelf vrijwel niets en wachtte tot uiteindelijk kapitein van Vliet de leiding overnam. Dat de burgemeester hiertoe niet in staat was, was niet uitzonderlijk, want over het algemeen was in het gehele rampgebied iedere vorm van leiding weggefallen.¹⁵¹ Vanaf het moment dat de militairen naar het rampgebied kwamen, namen zij over het algemeen in de praktijk de leiding over. In het geval van Oude-Tonge blijkt dit uit het zojuist

¹⁴¹ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 193.

¹⁴² *Ibidem*, 225-226.

¹⁴³ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Watersnoodramp 1953 voorstel wederopbouw Oude-Tonge, inventarisnummer 430, 24-03-1953.

¹⁴⁴ *Ibidem*, 256.

¹⁴⁵ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

¹⁴⁶ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 147.

¹⁴⁷ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 194-195.

¹⁴⁸ *Ibidem*, 286.

¹⁴⁹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

¹⁵⁰ Gastelaars, *Een geregeld leven*, 211.

¹⁵¹ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 156.

beschreven voorbeeld van kapitein van Vliet. In het volgende hoofdstuk zal duidelijk worden dat hij binnen enkele dagen als onmisbaar werd gezien voor de gehele organisatie in het dorp.¹⁵²

Hoewel dinsdag de hulpverlening wel degelijk op gang kwam, zaten er die avond nog steeds mensen op zolders. Daarnaast had de burgemeester ook nog niet nagedacht over de vraag hoe en waar de slachtoffers van de ramp begraven moesten worden. Een oplossing hiervoor zou ook niet van de burgemeester zelf komen, zoals in hoofdstuk drie zal blijken.¹⁵³

Conclusie

In de uren voorafgaande aan de ramp waren er weliswaar overeenkomsten in de handelwijze van de burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-Tonge, maar toch zijn er ook meerdere zeer belangrijke verschillen.

In Ooltgensplaat nam burgemeester Hordijk zaterdagavond rond half twaalf de dreiging van de storm direct serieus. Hij ging meteen naar het gemeentehuis voor een eerste bespreking met de veiligheidsdiensten. Enkele uren later begon men de bevolking te waarschuwen voor de komende storm. Hordijk bleef deze nacht op het gemeentehuis. In Oude-Tonge daarentegen ging de burgemeester zelf de situatie rond half drie bekijken, alvorens hij naar het gemeentehuis ging. Men vreesde alleen voor 'het poldertje van Van Vugt', maar verder zag men eigenlijk geen grote gevaren. Net als Hordijk bleef ook Van Dijk de gehele nacht op het raadhuis.

In Ooltgensplaat zorgde de dijkdoorbraak voor veel minder schade dan in Oude-Tonge. Op het hoogtepunt stond het water 1,75 meter hoog en doordat de binnendijken overeind bleven staan, werd de snelheid en kracht van het water geremd. In Oude-Tonge daarentegen bereikte het water een maximale hoogte van 3,5 meter. De binnendijken braken ook door, waardoor er zondagochtend rond vijf uur een gigantische vloedgolf ontstond die binnen een mum van tijd het hele dorp van Oude-Tonge onder water zette.

In Ooltgensplaat had burgemeester Hordijk ook na de daadwerkelijke dijkdoorbraak de leiding, ook toen de hulpverleners vanaf dinsdag 3 februari naar het dorp kwamen. Hij zag er bij de evacuatie streng op toe dat er voldoende werkkrachten achterbleven voor de herstelwerkzaamheden. In Oude-Tonge was de situatie geheel anders. Burgemeester Van Dijk was zondagmiddag tamelijk overstuurd. Er is opvallend weinig bekend over de laatste twee rampdagen in Oude-Tonge, waardoor het dus ook moeilijk te zeggen is welke maatregelen Van Dijk heeft getroffen.

¹⁵²Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 196-197.

¹⁵³S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

Dinsdagavond werd er door Kapitein van Vliet eindelijk een begin gemaakt met het organiseren van de hulpverlening.

In Oude-Tonge was de uiteindelijke fysieke schade veel groter. Zo zijn in Oude-Tonge veel meer huizen, en ook veel zwaarder beschadigd dan in Ooltgensplaat het geval was. In Oude-Tonge waren namelijk 342 huizen zwaar beschadigd, terwijl in de kom van Ooltgensplaat van de 93 huizen er 82 slechts niet meer bewoonbaar waren.

Dit laatste staat echter volledig los van het feit dat Hordijk zich tijdens de derde fase van de cyclus van Singleton veel eerder bewust was van het dreigende gevaar, waardoor hij ook vrij snel besloot om de bevolking te waarschuwen. Van Dijk was ten eerste al veel later op de hoogte van het dreigende gevaar dan dat Hordijk dat was en vervolgens trof hij ook veel mindere daadkrachtige maatregelen om de bevolking te waarschuwen dan dat Hordijk dat deed.

In Ooltgensplaat zaten de mensen daardoor allemaal op zolders of daken, terwijl in Oude-Tonge veel lichamen zijn gevonden met nachtkleding aan. Dit wijst erop dat de mensen echt overvallen zijn door het water en velen niet de tijd hadden om te vluchten. In Oude-Tonge zaten er op dinsdagavond nog steeds mensen op zolders en daken. In beide dorpen hebben mensen dus wel degelijk kans gezien om het hogerop te zoeken.

Natuurlijk was de situatie in Oude-Tonge ook totaal anders, aangezien door de grote fysieke schade een van de eerste prioriteiten van de burgemeester was om de slachtoffers op te bergen. Wanneer we echter kijken naar de wijze waarop hij de uren voor de ramp handelde, kunnen we wel concluderen dat Van Dijk nu eenmaal minder daadkrachtig was in het nemen van besluiten dan dat Hordijk was. Dat laatstgenoemde tijdens de oorlog actief in het verzet was, heeft een grote rol gespeeld. Hierdoor werd hij namelijk door de mensen als 'hun' leider gezien en wanneer we kijken naar de wijze waarop hij vóór de watersnoodramp de gemeenteraad van Ooltgensplaat leidde, bleek ook toen al dat hij het aandurfde om beslissingen te maken. De plannen die burgemeester Van Dijk aandroeg, werden eigenlijk vrijwel direct van tafel geveegd. In de dagen na de ramp zou Van Dijk het niet voor elkaar krijgen om de leiding terug in handen te nemen, hetgeen in het derde hoofdstuk besproken zal worden.

Hoofdstuk 3: op eigen kracht en een grote afhankelijkheid

In het vorige hoofdstuk werd duidelijk dat burgemeester Hordijk tijdens de ramp in Ooltgensplaat duidelijk de touwtjes in handen had, terwijl burgemeester Van Dijk in Oude-Tonge in feite nauwelijks leiding heeft gegeven. De keuzes die in de vorige fasen door de burgemeesters zijn gemaakt, zijn bepalend voor de situatie waarin de dorpen zich vlak na de ramp bevinden. De vraag die in dit hoofdstuk centraal zal staan is dan ook: *welke invloed hadden de eerder gemaakte keuzes van de burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-Tonge op de handelwijzen van beide burgemeesters kort na de ramp?*

Binnen de cyclus van Singleton zullen met name de vijfde fase, de reddingsoperatie en de zevende fase, de fase van herstel, aan bod komen. In dit hoofdstuk gaat het vooral om het herstel op de korte termijn, hoe de plaatselijke besturen omgingen met de opruimingswerkzaamheden. Er moesten echter niet alleen mensen worden gered, ook moest er worden begonnen met het bergen van de lijken. De periode waarbinnen deze fasen onderzocht zullen worden, eindigt op 6 mei 1953. Dit omdat rond deze datum in zowel Ooltgensplaat als in Oude-Tonge de politie verordeningen werden ingetrokken. In Ooltgensplaat was dit op 5 mei en in Oude-Tonge op 6 mei.¹⁵⁴ Op dat moment werd de bijzondere situatie van de ramp dus beëindigd en hoewel de sporen ervan nog steeds zichtbaar waren, werd het gewone dagelijks leven steeds meer hervat.

De dorpen waren weliswaar allebei getroffen door de overstroming, maar de mate waarin verschilde flink. In Ooltgensplaat had het water maximaal 1,75 meter boven NAP gestaan, waren er op 4 februari slechts twee mannen vermist en stonden veel huizen nog overeind. Bovendien hadden de meeste binnendijken de ramp overleefd. Burgemeester Hordijk had al sinds 31 januari duidelijk de leiding in Ooltgensplaat en ook op 4 februari was hij degene die het voor het zeggen had. Een dag eerder had hij de mannen van Ooltgensplaat al opgedragen dat zij zich de volgende dag op het gemeentehuis moesten melden, zodat ze aan het werk konden worden gezet.¹⁵⁵ In Oude-Tonge had het water op veel plaatsen echter een hoogte van maar liefst 3,5 meter bereikt. Het werd duidelijk dat veel dijken doorgebroken waren en daarnaast werden er 260 mensen vermist, waarvan men al direct vermoedde dat ze verdronken waren.¹⁵⁶ Daarnaast waren minimaal 342 huizen zwaar beschadigd.¹⁵⁷ Burgemeester Van Dijk verstuurde al vanaf 2 februari berichten naar het crisiscentrum in Den Haag waarin hij om hulp vroeg en waarin hij al wat details van de situatie kon geven.¹⁵⁸ Waar er van de

¹⁵⁴ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 05-05-1953; S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 06-05-1953.

¹⁵⁵ S.G.O., Watersnoodramp 1953 ordemaatregelen, inventarisnummer 325, 03-02-1953.

¹⁵⁶ Willem van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953* (Amsterdam 2018) 191.

¹⁵⁷ S.G.O., Watersnoodramp 1953 voorstel wederopbouw Oude-Tonge, inventarisnummer 430, 24-03-1953.

¹⁵⁸ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 191.

burgemeester van Ooltgensplaat echter talloze voorbeelden te vinden zijn van verordeningen die de burgemeester uitgaf, is hier in Oude-Tonge niets over te vinden.

Dat de fysieke schade totaal verschillend was, heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het verschil in de wijze waarop de autoriteiten omgingen met de ramp. Toch lag de oorzaak hiervoor niet alleen in de wijze waarop de ramp zich had voltrokken.

Ooltgensplaat: de eerste twee weken na de ramp

In Ooltgensplaat werden er 'slechts' twee mannen vermist en hoefden er geen mensen meer te worden gered.¹⁵⁹ Mede hierdoor verliep de evacuatie in Ooltgensplaat zeer snel. Al op 4 februari was de evacuatie grotendeels voltooid en op 9 februari werden officieel de laatste personen geëvacueerd.¹⁶⁰ De mannen die waren achtergebleven, moesten zich 4 februari 's ochtends vroeg melden om direct te kunnen beginnen met de werkzaamheden.¹⁶¹ De achtergebleven mensen mochten niet zonder toestemming van de burgemeester het eiland verlaten, zo bleef de registratie van de aanwezige inwoners namelijk overzichtelijk.¹⁶²

Ook na de ramp ging Hordijk onverminderd door met het invoeren van diverse ordemaatregelen.¹⁶³ Er werden echter ook grotere maatregelen getroffen, want al op de eerste dag na de ramp had de eigen bevolking onder leiding van de burgemeester enkele dijkgeden gedicht.¹⁶⁴ Kanttekening hierbij is wel dat ingenieur Van Rossum van het waterschap in Zuid-Holland deze werkwijze echter zo provisorisch vond, dat hij het noodzakelijk achtte dat hier enig toezicht op werd gehouden.¹⁶⁵

Hoewel de burgemeester hulp van buitenaf dus toeliet, was hij in het begin nauwelijks te spreken over de militaire inmenging. Vrijdag 6 februari kwamen er militairen naar Ooltgensplaat om hulp te bieden, maar dit werd door Hordijk niet gewaardeerd aangezien hij geen ruimte had om al deze mannen onderdak te bieden. Toen de commandant zijn ondergeschikten een bad wilde laten nemen, beet Hordijk hem toe dat hij het beste zo snel mogelijk kon vertrekken.¹⁶⁶

Zijn ontevredenheid over de militaire hulp nam echter snel af. Toen de eerste militairen al een week na de ramp werden teruggeroepen, kon Hordijk dit niet waarderen. Hij achtte de verschillende

¹⁵⁹ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 61; Streekarchief Goeree-Overflakkee, Ingekomen en verzonden berichten van 8 t/m 10 februari Ooltgensplaat, inventarisnummer 0335, 08-02-1953 verzonden: 8.20 uur; Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 41 – 47.

¹⁶⁰ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 41 – 47.

¹⁶¹ S.G.O., Watersnoodramp 1953 ordemaatregelen, inventarisnummer 325, 03-02-1953.

¹⁶² *Ibidem*, 12-02-1953.

¹⁶³ *Ibidem*, 04-02-1953; S.G.O., Watersnoodramp 1953 ordemaatregelen, inventarisnummer 325, 06-02-1953.

¹⁶⁴ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 194.

¹⁶⁵ *Ibidem*, 225 – 228.

¹⁶⁶ Kees Slager, *De ramp*, 329.

militairen namelijk onmisbaar, daar zij nodig waren bij het herstellen van de dijken. Ondanks dat verschillende militairen meerdere keren werden teruggeroepen, weigerde Hordijk om hen terug te sturen. Hij wilde ze pas laten gaan wanneer het hem uitkwam.¹⁶⁷

Tijdens de eerste vergadering van de gemeenteraad op 14 februari bleek dat het herstellen van de dijk nog steeds de hoogste prioriteit had.¹⁶⁸ Hoewel er voldoende mankracht aanwezig was, had Hordijk te kampen met een ernstig materiaaltekort. Op 9 februari deed hij zijn beklag bij zijn goede vriend en collega, burgemeester Van der Hooft van Willemstad. Hij had namelijk al drie dagen geen nieuwe lading zand ontvangen, wat voor enorme vertraging zorgde.¹⁶⁹ Twee dagen later kwam er eindelijk een nieuwe lading zand, waardoor de werkzaamheden konden worden hervat.¹⁷⁰

Dat Hordijk de burgemeester van Willemstad aanschreef, is niet heel verwonderlijk. Vanaf het eerste uur van de ramp hadden de twee bevriende burgemeesters namelijk nauw samengewerkt.¹⁷¹ De eerste dagen na de ramp werd dit contact nog intensiever, doordat burgemeester Van der Hooft Hordijk had beloofd dat hij hem zou helpen waar hij kon.¹⁷² Aan deze wens gaf Hordijk maar wat graag gehoor.¹⁷³ Via Van der Hooft kon Hordijk dus eenvoudig aan goederen en informatie komen. Dit contact had hij niet verkregen via een officieel kanaal, maar omdat Van der Hooft een vriend was die hij nog kende uit het verzet.¹⁷⁴

Op de eerste vergadering na de ramp, op 14 februari 1953 gaf Hordijk uitleg over de beslissingen die hij genomen had. Zo legde hij uit dat hij op grond van de gemeentewet diverse maatregelen getroffen had, met het oog op de volksgezondheid en de algehele veiligheid. Zijn doel was om het maatschappelijk verkeer zo snel mogelijk op gang te helpen, wat ook betekende dat er al binnen enkele dagen begonnen moest worden met het terughalen van mannelijke evacuees, zodat zij aan het werk konden. Burgemeester Hordijk kreeg tijdens deze vergadering al vele woorden van diverse gemeenteraadsleden lof over zijn handelswijze tijdens de ramp.¹⁷⁵

¹⁶⁷ S.G.O., Ingekomen en verzonden berichten van 8 t/m 10 februari Ooltgensplaat, inventarisnummer 0335, 11-02-1953.

¹⁶⁸ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 14-02-1953.

¹⁶⁹ S.G.O., Ingekomen en verzonden berichten van 8 t/m 10 februari Ooltgensplaat, inventarisnummer 0335, 09-02-1953 verzonden: 14.15 en 23.20 uur.

¹⁷⁰ *Ibidem*, 10-02-1953 verzonden: 15.45 uur.

¹⁷¹ Slager, *De ramp*, 51; Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 61.

¹⁷² Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 47.

¹⁷³ S.G.O., Ingekomen en verzonden berichten van 8 t/m 10 februari Ooltgensplaat, inventarisnummer 0335, 08-02-1953 verzonden: 21.30 uur; *Ibidem*, 21.40 uur; *Ibidem*; 23.05 uur; .G.O., Ingekomen en verzonden berichten van 8 t/m 10 februari Ooltgensplaat, inventarisnummer 0335 09-02-1953 verzonden: 19.35 uur

¹⁷⁴ Slager, *De ramp*, 49 .

¹⁷⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 14-02-1953.

Oude-Tonge: de eerste twee weken na de ramp

In Oude-Tonge was de situatie heel anders. Waar in Ooltgensplaat al vrij snel begonnen kon worden met de herstelwerkzaamheden, moest men in Oude-Tonge eerst de vele lichamen bergen voordat er gestart kon worden met de andere werkzaamheden. Bovendien waren hier hele dijken weggeslagen door het water en was er nog steeds kans op dijkdoorbraken.¹⁷⁶

Waar Hordijk in Ooltgensplaat met straffe hand regeerde, kan dit niet worden gezegd over burgemeester Van Dijk in Oude-Tonge. Hoewel het voor hem duidelijk was dat de omvang van de ramp enorm was, wist hij op 3 februari nog niet hoe hij dit precies moest aanpakken. Wel wist hij dat de plaatselijke bevolking niet voor de bergingswerkzaamheden kon worden ingezet, aangezien dit ethisch gezien niet van de bevolking zou mogen worden gevraagd. Voor de berging van de lijken zouden dus mensen van buitenaf moeten worden gevraagd. Het duurde echter vrij lang voordat die mensen arriveerden. Daarnaast had hij ook materiaal nodig om de lichamen en de kadavers op te bergen.¹⁷⁷ Twee dagen later ving men ook in Oude-Tonge aan met het dichten van de dijkgeden en op advies van een bewoner begon men met het maken van een massagraf in de Spuijdijk.¹⁷⁸ In Oude-Tonge begon men dus later aan het dijkherstel dan dat in Ooltgensplaat het geval was.

Ongeveer tien dagen na de ramp werd burgemeester Van Dijk geïnterviewd door een journalist. Hij vertelde de journalist dat hij niet zo veel kon doen, omdat hij nauwelijks hulp kreeg. Hij gaf aan dat hij lange tijd niets van de officiële instanties had gehoord en dat veel hulp twee dagen te laat kwam.¹⁷⁹ Uit onderzoek van Arie Kuijvenhoven blijkt dat de rijkspolitie inderdaad pas na een week met versterking kwam; het was niet duidelijk waarom dit zo lang duurde.¹⁸⁰ Voor Hordijk was het lastig om militairen onder te brengen en veel ambtenaren waren niet in staat om hun werkzaamheden te verrichten.¹⁸¹ Dit natuurlijk als gevolg van de verwoestende vloedgolven in Oude-Tonge, maar die werkte dus door in de wijze waarop het werk van de ambtenaren werd uitgeoefend. Daarom moesten er mensen van buiten aangetrokken om die taken te vervullen. Dit ging echter een stuk moeizamer, omdat zij weinig tot geen kennis van de plaatselijke situatie hadden.¹⁸² Dinsdag na de ramp kwam de eerste militaire hulp en deze kapitein van Vliet was een man die organisatorisch zeer sterk was.¹⁸³ Hij

¹⁷⁶ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 228.

¹⁷⁷ *Ibidem*, 191.

¹⁷⁸ *Ibidem*, 195; S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

¹⁷⁹ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 247.

¹⁸⁰ Arie Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water* (Soest 2013) 199.

¹⁸¹ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 247-248; S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

¹⁸² *Ibidem*, 21-04-1953.

¹⁸³ *Ibidem*, 21-04-1953.

zorgde ervoor dat de opruimingswerkzaamheden werden georganiseerd, waardoor hij in feite de organisatie in handen had. Overigens vertelde de burgemeester aan de journalist dat de kapitein samen met hem de touwtjes in handen had. Van Dijk gaf in een bericht aan het crisiscentrum in Den Haag aan, dat een eventueel vertrek van de kapitein ervoor zou zorgen dat de situatie weer chaotisch zou worden, omdat hij het niet alleen aankon.¹⁸⁴ Na enkele dagen moest Van Vliet echter toch vertrekken, waardoor de herstelwerkzaamheden volgens Van Dijk werden vertraagd. De commissaris van de Koningin zorgde er vervolgens voor dat er 100 mariniers samen met 50 brandweermannen naar Oude-Tonge kwamen om daar de herstelwerkzaamheden weer voort te zetten, die naar verloop van tijd door de eigen bevolking werden overgenomen.¹⁸⁵ Toch heeft Van Dijk zich niet geheel overgegeven aan de autoriteiten van buitenaf. Toen de commissaris van de Koningin op 12 februari de gehele gemeente wilde evacueren, heeft de burgemeester dit tegengehouden.¹⁸⁶ Uiteindelijk zijn er in Oude-Tonge ongeveer 500 mensen achtergebleven.¹⁸⁷

Ooltgensplaat van 14 februari tot en met 6 mei 1953

Hordijk had nog steeds de touwtjes stevig in handen en de eerste resultaten van zijn daadkracht werden ook zichtbaar. Nog geen drie weken na de ramp was de dijk op 20 februari in Ooltgensplaat namelijk dicht.¹⁸⁸ Alle herstelwerkzaamheden kwamen onder toezicht van Rijkswaterstaat te staan en voor Ooltgensplaat betekende dit dat de Provinciale Waterstaat van Zuid-Holland hier verantwoordelijk voor was.¹⁸⁹

Op 17 februari werd de militaire hulp officieel beëindigd.¹⁹⁰ Toch kon Hordijk enkele militairen absoluut niet missen. Sterker nog, begin maart waren er nog steeds drie militairen in Ooltgensplaat aanwezig. Zij werden verschillende keren door hun commandant opgeroepen om terug te keren, maar Hordijk kon niet zonder hen. Alle drie de militairen bekleedden namelijk een belangrijke functie in de herstelwerkzaamheden. Hordijk verzocht de commissaris van de Koningin van Zuid-Holland dan ook deze oproepen stop te zetten.¹⁹¹ Uit een brief van 14 maart bleek echter dat marinier Van Dam toch was teruggeroepen, terwijl hij verantwoordelijk was voor het droogmalen van de polders. Als gevolg

¹⁸⁴ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 196 – 197.

¹⁸⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

¹⁸⁶ *Ibidem*, 21-04-1953.

¹⁸⁷ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 195.

¹⁸⁸ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Vorderingen door burgemeester Ooltgensplaat, inventarisnummer 337, 20-02-1953.

¹⁸⁹ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 81; Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 228

¹⁹⁰ Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 52.

¹⁹¹ S.G.O., Vorderingen door burgemeester Ooltgensplaat, inventarisnummer 337, 05-03-1953.

van zijn afwezigheid, moest er een gemaal worden stilgelegd waardoor het droogmalen van de polder veel langer duurde.¹⁹²

Op 14 maart stond er nog water in de verschillende polders en was de watervoorziening nog ontoereikend. Daarom probeerde de burgemeester eventuele re-evacuatie halverwege maart zo veel mogelijk tegen te gaan. De volledige re-evacuatie startte na het paasweekend, op 7 april.¹⁹³ Op 17 april stonden alle woningen droog en waren deze ook schoongemaakt.

Niet alle woningen hadden de ramp echter overleefd. In de kom van het dorp waren van de 93 woningen er met het oog op de volksgezondheid 82 woningen ongeschikt verklaard voor bewoning.¹⁹⁴ De meeste schade lag in Ooltgensplaat immers bij de huizen.¹⁹⁵ Al in de eerste weken na de watersnoodramp werd duidelijk dat de materiële schade vergoed zou worden door de Nederlandse overheid.¹⁹⁶

De overstroming had de straten flink aangetast en ook dit viel onder de schadevergoeding. Zo werden de kosten voor herstel van de Voorstraat geheel vergoed door het Rijk. Er lagen overigens al plannen klaar om in 1953 diverse straten op te knappen. De overstroming zorgde ervoor dat de gemeente een deel van de kosten kon verhalen op de overheid. Hierdoor kwam er geld vrij om ook andere straten te herstellen.¹⁹⁷

Naast dat de gemeente Ooltgensplaat recht had op een rampenvergoeding, kreeg de gemeente met diverse schenkingen te maken.¹⁹⁸ Zo had de gemeente Groningen al in april besloten dat ze het gehele eiland Goeree-Overflakkee een geldelijke schenking wilde overhandigen. In Ooltgensplaat wilde men met dit geld een nieuwe kleuterschool bouwen. Voor de watersnoodramp was het plan was om slechts enkele verbeteringen aan te brengen, maar de watersnoodramp had ervoor gezorgd dat de kleuterschool niet meer te herstellen was.¹⁹⁹

Hordijk behield ook weken na de watersnoodramp het overzicht op de aanwezige mensen. Per 17 maart moesten de inwoners namelijk kunnen aantonen dat men in Ooltgensplaat woonde of men moest over een schriftelijke vergunning beschikken om het gebied te kunnen betreden.²⁰⁰ Dit was overigens een algemeen voorschrift van de politie dat in het gehele rampgebied moest worden

¹⁹² *Ibidem*, 14-03-1953.

¹⁹³ S.G.O., Vorderingen door burgemeester Ooltgensplaat, inventarisnummer 337, 14-03-1953; S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 20-03-1953.

¹⁹⁴ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Overzicht van woningen die door de watersnoodramp voor bewoning ongeschikt zijn, Ooltgensplaat, inventarisnummer 208.

¹⁹⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 20-03-1953.

¹⁹⁶ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 214.

¹⁹⁷ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Verslag vergadering burgemeester en wethouders Ooltgensplaat, inventarisnummer 94, 08-04-1953.

¹⁹⁸ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 214.

¹⁹⁹ S.G.O., Verslag vergadering burgemeester en wethouders Ooltgensplaat, inventarisnummer 94, 08-04-1953.

²⁰⁰ *Ibidem*, 17-03-1953.

doorgevoerd.²⁰¹ Dat Hordijk zich zo snel op de materiële zaken kon richten, had alles te maken met het feit dat er in Ooltgensplaat nauwelijks slachtoffers waren gevallen. De twee overledenen werden pas 24 maart gevonden, ruim zeven weken na de ramp. In Ooltgensplaat hoefde dus maar twee mensen te worden begraven en geïdentificeerd.²⁰² Hierdoor kon er in Ooltgensplaat al vrij snel aan de toekomst worden gedacht.

Oude-Tonge van 14 februari tot en met 6 mei 1953

In Oude-Tonge liet de eerste raadsvergadering na de ramp beduidend langer op zich wachten, maar 21 april werd dan eindelijk de vergadering gehouden. In deze vergadering stond burgemeester Van Dijk allereerst stil bij de watersnoodramp. Opmerkelijk is echter dat hij in diezelfde vergadering de positieve kanten van de ramp liet doorschemeren. Zo werd het nu mogelijk om het al goedgekeurde uitbreidingsplan van Oude-Tonge uit te voeren, doordat de gemeenteraad van Oude-Tonge zich nu kon beroepen op het geld van de schadevergoeding.²⁰³

Tijdens deze eerste vergadering sprak Van Dijk slechts heel kort over het woningtekort. Hij gaf aan dat er al gesprekken gaande waren om 150 nieuwe woningen te laten bouwen. Opmerkelijk is dat de technische dienst van de gemeente Haarlem hier de leiding over had.²⁰⁴

Een ander groot probleem in Oude-Tonge was het beschreven tekort aan personeel op de gemeentelijke administratie tijdens en na de ramp. Gelukkig waren de ambtenaren eind april alweer aan het werk. Hierdoor verliepen de administratieve werkzaamheden direct een stuk sneller.²⁰⁵ Niet alleen op de secretarie werkten mensen van buitenaf, zoals gezegd regelde de gemeente Haarlem de bouw van 150 nieuwe woningen. Laatstgenoemde regelde bovendien ook de salarissen van de ambtenaren uit Haarlem die in Oude-Tonge aan het werk waren.²⁰⁶

Het algemene voorschrift van de politie werd 21 maart ook in Oude-Tonge ingevoerd. Het werd verplicht om bij betreding van het rampgebied een vergunning te hebben of een bewijs van inwonerschap van Oude-Tonge.²⁰⁷

Tijdens de zogeheten 'werkvergadering' op 24 april kreeg burgemeester Van Dijk ook de eerste kritiek op zijn optreden tijdens en na de ramp. Raadslid De Vin gaf aan dat dit niet het moment voor kritiek was, maar de drie raadsleden van de S.G.P. dachten hier anders over. Raadslid Groenendijk gaf

²⁰¹ *Ibidem*, 21-03-1953.

²⁰² Bruijns, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953*, 61.

²⁰³ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

²⁰⁴ *Ibidem*, 21-04-1953.

²⁰⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

²⁰⁶ S.G.O., Verslag vergadering burgemeester en wethouders Oude-Tonge, inventarisnummer 103, 10-04-1953.

²⁰⁷ Streekarchief Goeree-Overflakkee, Watersnoodramp 1953: politiebepalingen, vaststelling en intrekking verordening ex. Art. 220 gemeentewet na watersnoodramp, Oude-Tonge, inventarisnummer 442, 21-03-1953.

aan dat de raadsleden tijdens en kort na de ramp nauwelijks waren ingelicht. Raadslid Fase gaf aan dat er tijdens de rampnacht een uur te laat was begonnen met het waarschuwen van de bevolking.²⁰⁸ Zijn commentaar valt goed te begrijpen, aangezien hij zijn vrouw tijdens de eerste nacht van de watersnoodramp had verloren.²⁰⁹

Conclusie

Wat vooral ten grondslag ligt aan de verschillende manieren waarop burgemeester Hordijk en burgemeester Van Dijk na de watersnoodramp handelden, is het verschil in de mate waarin de beide dorpen waren getroffen. Ooltgensplaat was weliswaar getroffen door de overstroming, maar er zijn daar slechts twee doden gevallen terwijl in Oude-Tonge 300 mensen om het leven zijn gekomen. Dit zorgde ervoor dat in Oude-Tonge eerst de lichamen geïdentificeerd en vervolgens begraven moesten worden, alvorens er aan andere werkzaamheden kon worden begonnen. In Ooltgensplaat kon men direct aan de herstelwerkzaamheden beginnen. Daarnaast had burgemeester Hordijk van Ooltgensplaat direct nauw contact met de burgemeester van Willemstad, die hem allerlei goederen toestuurde en ook andere zaken voor hem regelde. In Oude-Tonge was de burgemeester veel meer afhankelijk van hulp van buitenaf, ook omdat veel van zijn personeel niet in staat was om te werken. Die hulp liet lang op zich wachten. Toch had ook Hordijk hulp van buitenaf nodig. Weken na de ramp was een drietal militairen voor hem nog steeds onmisbaar.

De twee dorpen gingen echter op een totaal andere wijze om met deze hulp. Hordijk stond boven de hulp en coördineerde deze hulp ook zelf. Burgemeester Van Dijk had niets tot zeer weinig ondernomen, tot er redding kwam. Hij organiseerde deze hulp niet zoals Hordijk deed, maar liet het andere mensen regelen. Waar Hordijk knopen doorhakten, bleef Van Dijk maar afwachten tot anderen iets deden of totdat hij van bovenaf iets opgelegd kreeg. Hordijk voerde al de eerste dagen na de ramp verboden in voor het betreden van het rampgebied. In Oude-Tonge werd zo'n verbod pas 21 maart voor het eerst ingevoerd, omdat het een algemeen politievoorschrift was en Van Dijk dit dus wel moest invoeren. Hierin is duidelijk te zien dat Van Dijk wachtte op het initiatief van hogere hand en hij zelden zelf iets ondernam.

De geografische ligging van Oude-Tonge ten opzichte van Ooltgensplaat heeft ook een nadelige rol gespeeld. Ooltgensplaat lag namelijk aan zee en kon op deze manier eenvoudiger worden bereikt, maandag kwamen hier namelijk al de eerste redders. Oude-Tonge lag echter midden op het eiland en werd pas een dag later bereikt. Aangezien Van Dijk al meer afhankelijk was van de hulp van

²⁰⁸ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 24-04-1953.

²⁰⁹ Kuijvenhoven, *Een straat in een dorp onder water*, 151.

buitenaf, was dit zeer nadelig. Wanneer we dit in de cyclus van Singleton zetten, zien we dat de inwoners van Ooltgensplaats hierdoor ook eerder konden worden geëvacueerd, waardoor in Ooltgensplaat de ruimte ontstond om aan het werk te kunnen. Echter, in Ooltgensplaat was de reddingsoperatie ook sneller georganiseerd door Hordijk zelf. Hierdoor was de evacuatie op 4 februari al grotendeels voltooid, terwijl in Oude-Tonge op dat moment nog mensen op zolders en daken zaten. In Oude-Tonge werd de hulp pas de laatste dag van de ramp georganiseerd.

Hoofdstuk 4: Grenzen stellen en grenzen vervagen

Begin mei 1953 werden in beide dorpen de politieverordeningen ingetrokken, waardoor de speciale maatregelen kwamen te vervallen. De noodtoestand was nu voorbij en er moest nu echt aan de wederopbouw worden begonnen. Zoals in de inleiding van het vorige hoofdstuk werd gesteld, waren de keuzes die in de vorige fasen door de burgemeesters zijn gemaakt, bepalend voor de situatie waarin de dorpen zich enkele maanden na de ramp bevonden. In Ooltgensplaat was bijvoorbeeld de re-evacuatie voltooid, terwijl die in Oude-Tonge nog moest beginnen. De vraag voor het laatste hoofdstuk zal dan ook zijn: *welke rol speelden de door de burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-Tonge gecreëerde structuren in de manier waarop de dorpen na de ramp werden opgebouwd?*

Binnen de cyclus van Singleton kunnen we dit hoofdstuk plaatsen in zowel de zevende als de achtste fase, respectievelijk de fase van herstel en de fase waarin er lering wordt getrokken uit de ramp. De noodtoestand in het rampgebied is opgeheven en de dorpen worden langzaam opgebouwd.

In de drie voorgaande hoofdstukken zijn duidelijk de twee verschillende wijzen geschetst waarop de burgemeesters van Ooltgensplaat en Oude-Tonge hun dorp bestuurden. De twee bestuurders die ieder hun geheel eigen manier van besturen kenden, bleven in eerste instantie ook tijdens de wederopbouw op papier aan het hoofd van de gemeenteraad staan. De manier van besturen had uiteraard grote invloed op de wederopbouw zelf. Saillant detail is wel dat burgemeester Van Dijk van Oude-Tonge een jaar na de watersnoodramp zijn ontslag als burgemeester indiende en tijdelijk werd opgevolgd door burgemeester Hordijk van Ooltgensplaat.²¹⁰ Na een jaar werden beide dorpen dus door dezelfde burgemeester, met dezelfde instelling, bestuurd. Eind 1955 werd Hordijk elders burgemeester, waardoor zowel Ooltgensplaat als Oude-Tonge een nieuwe, eigen burgemeester kreeg. Hordijks afscheid als burgemeester van deze twee dorpen vormt tevens de afsluiting van dit laatste hoofdstuk.

Het eerste jaar na de watersnoodramp werden de dorpen echter wel door twee verschillende burgemeesters bestuurd. De manier waarop Van Dijk Oude-Tonge het eerste jaar na de watersnoodramp bestuurd heeft, is van grote invloed geweest op de uiteindelijke volledige wederopbouw van het dorp. In dit hoofdstuk zal dan ook de invloed van de burgemeesters op het herstel van Ooltgensplaat en Oude-Tonge na de watersnoodramp van 1953 worden beschreven.

²¹⁰ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 19-02-1954.

Ooltgensplaat mei 1953 – januari 1954

In Ooltgensplaat was de schade aan de huizen het grootst, vandaar dat burgemeester Hordijk in eerste instantie de woningbouw als eerste prioriteit had gesteld. De watersnoodramp had veel huizen verwoest, waardoor het dorp volgens de minister van Wederopbouw recht had op 175 tot 190 nieuwe huizen. Hiervoor moest de gemeente echter wel grond bezitten. Vandaar dat er besloten werd om grond aan te kopen, met het doel om daar nieuwe woningen te laten bouwen.²¹¹ Hiervoor was echter wel geld nodig, vandaar dat Hordijk diverse leningen afsloot.²¹²

In de gemeente Ooltgensplaat waren ook verschillende krotwoningen aanwezig. De gemeenteraad was al voor de watersnoodramp bezig geweest om dit probleem aan te pakken, maar de kosten hiervoor waren zeer hoog. De watersnoodramp zorgde ervoor dat de helft van de aankoop van deze zogeheten krotwoningen nu door de Nederlandse overheid werd betaald. Hierdoor werd het mogelijk om de gemeente te ontdoen van deze krotwoningen en nieuwe woningen hiervoor in de plaats te laten bouwen. Ooltgensplaat kreeg in 1953 toestemming voor de bouw van 35 nieuwe woningen in datzelfde jaar.²¹³

Een andere zaak die in het begin veel aandacht had gekregen van het plaatselijk bestuur, was het gegeven dat de dijkgaten moesten worden gedicht. Eind oktober waren de dijken weliswaar dicht, maar ze werden nog steeds als zeer onveilig beschouwd. De buitendijk van de Grote Adriana Theodorapolder was zelfs zo zwak, dat bij slecht weer de kans groot was dat het water tot de dorpskom zou reiken.²¹⁴ Het college van burgemeester en wethouders was zich hier sterk van bewust en poogde dit ook te verbeteren. Hordijk had in mei namelijk al voorgesteld om de Spuidijk te kopen. Evenals de Grote Adriana Theodorapolder lag deze dijk aan de zuidoostelijke kant van het eiland, daar waar de dijken over het algemeen het zwakst waren. Deze Spuidijk werd gekocht, omdat de dijk onder eigendom van de gemeente veel breder zou worden. Wanneer de gemeente deze dijk niet zou kopen, zou hij door de provincie Zuid-Holland slechts één meter breed worden gemaakt. De gemeente zou de dijk echter zeven meter breed kunnen maken, waardoor het dorp nog beter beschermd zou zijn.²¹⁵ Eind december was de Spuidijk gereed en diende als een extra beschermende dijk tegen het water. Ook gaf Hordijk de opdracht om de Oudelandsedijk op te hogen.²¹⁶

Daarnaast werden ook de verwoeste straten grondig aangepakt. Aan het einde van het jaar waren niet alleen de straten enorm opgeknapt, maar was het ook duidelijk dat er een nieuwe

²¹¹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 05-05-1953.

²¹² S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0100, 28-01-1954.

²¹³ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 01-10-1953.

²¹⁴ *Ibidem*, 23-10-1953.

²¹⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 13-05-1953.

²¹⁶ *Ibidem*, 29-12-1953.

kleuterschool kwam, dankzij de vergoeding van de watersnoodrampschade kon er een nieuwe school worden gebouwd.²¹⁷ De grond voor de kleuterschool werd geschonken door twee zussen uit Haarlem.²¹⁸ Tevens kwam er een schenking uit Zweden van de kinderporganisatie 'Rädda Barnen', die de gehele inrichting van de kleuterschool wilde betalen.²¹⁹ Ook schonk de Franse organisatie 'Comité de patronage de la Chanie del Enfançe', een bedrag van circa veertigduizend gulden. Dit bedrag werd eveneens bestemd voor de bouw van de kleuterschool.²²⁰

Er kwam echter niet alleen hulp van buitenaf voor de kleuterschool. Het dorp werd bijvoorbeeld 'geadopteerd' door de gemeenten Grouw en Groningen. De mannen uit Grouw waren tijdens de rampdagen zo vriendelijk ontvangen in Ooltgensplaat door burgemeester Hordijk, dat de gemeente Grouw Ooltgensplaat daarom graag tot steun wilde zijn.²²¹ De bouwplannen voor de nieuwbouw van Ooltgensplaat werden ontworpen en betaald door de gemeente Winschoten.²²² De administratie kon bovendien alleen op tijd worden afgerond doordat er medewerkers uit Groningen naar Ooltgensplaat kwamen, om de ambtenaren te helpen bij deze taak.²²³ Ooltgensplaat was niet het enige dorp dat deze hulp in de vorm van goederen en geld ontving. Vanuit het buitenland kwamen massaal goederen het land binnen. In heel het voormalige rampgebied kwamen er verenigingsgebouwen die werden betaald van gelden uit het rampenfonds of door een adoptiegemeente.²²⁴

Aan het eind van 1953 oogstte burgemeester Hordijk alleen maar lof over zijn handelswijze tijdens en na de watersnoodramp. In een kleine tien maanden tijd was er ontzettend veel werk verzet en verliepen de herstelwerkzaamheden nog steeds vlot. Dit was volgens raadslid Tiggelman vooral te danken aan de manier waarop de burgemeester de wederopbouw had geleid. Alle raadsleden die in de vergadering van 26 november 1953 het woord namen, bedankten het college van burgemeester en wethouders voor de wijze waarop zij tijdens, maar vooral na, de watersnoodramp hadden gehandeld.²²⁵

Op het eerste gezicht lijkt het wellicht alsof het Ooltgensplaat allemaal behoorlijk voor de wind ging, omdat het dorp nu eenmaal veel hulp van buitenaf kreeg, ook in de vorm van geldschenkingen. De rol van burgemeester Hordijk moet echter niet worden onderschat. Hij kreeg

²¹⁷ *Ibidem*, 26-11-1953.

²¹⁸ *Ibidem*, 23-10-1953.

²¹⁹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0100, 28-01-1954.

²²⁰ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 08-07-1953.

²²¹ *Ibidem*, 05-05-1953; S.G.O., Watersnoodramp 1953 Opgaven, overzichten en overige stukken Ooltgensplaat, inventarisnummer 0364, 07-02-1953.

²²² S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 05-05-1953.

²²³ *Ibidem*, 26-11-1953.

²²⁴ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 255-256.

²²⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 26-11-1953.

natuurlijk niet voor niets zo veel complimenten van de raadsleden. Tijdens de raadsvergaderingen kwam namelijk duidelijk naar voren hoe zakelijk Hordijk was ingesteld.²²⁶

Oude-Tonge mei 1953 – januari 1954

In Oude-Tonge was de toestand wezenlijk anders dan in Ooltgensplaat het geval was, daar in Oude-Tonge tien procent van de bevolking was overleden en het water op sommige punten maar liefst drie meter hoog had gestaan. De plannen voor de ontwikkeling en verbetering van het dorp lagen al klaar, zodat deze plannen zodra er geld was direct konden worden uitgevoerd. Ook in Oude-Tonge was de raad zich er duidelijk van bewust dat deze plannen nu sneller konden worden uitgevoerd.²²⁷ Zaken die men eigenlijk in de verre toekomst wilde gaan aanpakken, konden nu direct worden aangepakt, aangezien er nu geld beschikbaar kwam vanuit de diverse overheden en verschillende instanties.²²⁸ Zo wilde de raad de openbare school verbouwen. De kwaliteit van het schoolgebouw was al voor de ramp ongekend slecht, maar als gevolg van de ramp was het gebouw nog verder beschadigd dan het al was.²²⁹

Net als in Ooltgensplaat lag ook in Oude-Tonge de eerste prioriteit bij de woningbouw, aangezien er ruim 300 woningen totaal verwoest of zwaar beschadigd waren.²³⁰ Het dorp had het recht om ongeveer 200 nieuwe woningen te bouwen, waarvan er 165 door de gemeente zouden worden gebouwd.²³¹ Het probleem was echter dat de gemeente geen eigen grond had om deze woningen te bouwen, dus moest er net als in Ooltgensplaat grond worden gekocht.²³² Dit kreeg de burgemeester alleen niet zo gemakkelijk voor elkaar. In juni werd er met de verschillende grondeigenaren onderhandeld, maar deze onderhandelingen hadden geen positieve uitkomst.²³³ Halverwege juli was er nog steeds geen grond gekocht, waarop de burgemeester op advies van het ministerie van Wederopbouw en Volkshuisvesting het drastische besluit nam om de grond te vorderen.²³⁴ Deze beslissing heeft er voor gezorgd dat er de nodige vaart kon worden gemaakt met de wederopbouw.²³⁵

²²⁶ *Ibidem*, 01-09-1953.

²²⁷ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 21-04-1953.

²²⁸ *Ibidem*, 06-05-1953; Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 214.

²²⁹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 04-06-1953.

²³⁰ *Ibidem*, 06-05-1953; *Ibidem*, 21-04-1953.

²³¹ *Ibidem*, 02-12-1953; *Ibidem*, 06-05-1953.

²³² S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 06-05-1953; *Ibidem*, 16-07-1953.

²³³ *Ibidem*, 04-06-1953.

²³⁴ *Ibidem*, 16-07-1953.

²³⁵ *Ibidem*, 29-01-1954.

Gelukkig waren er meerdere plannen voor het bouwen van nieuwe woningen. Zo had de gemeenteraad voor de ramp al ingestemd met de bouw van 14 nieuwe woningen. De bouw hiervoor was al voor 31 januari 1953 begonnen, maar als gevolg van de ramp was de bouw niet alleen flink gestagneerd, ook hadden de huizen enige schade opgelopen.²³⁶ Begin januari 1954 deelde burgemeester Van Dijk in de raadsvergadering mee dat deze 14 woningen binnenkort af zouden zijn.²³⁷ Dit terwijl de burgemeester er in juni het jaar ervoor nog vanuit ging dat de woningen per 1 oktober 1953 bewoond zouden kunnen worden.²³⁸

Ook werd er veel aandacht besteed aan het vergroten van de veiligheid van Oude-Tonge. De gemeenteraad besloot dat er naast de bestaande keersluis een tweede dijk zou worden gebouwd.²³⁹ Tijdens de ramp had de keersluis namelijk haar nut bewezen.²⁴⁰ Het is hoogst opmerkelijk dat deze dijk door anderen werd aangelegd en werd onderhouden.²⁴¹ De beruchte keersluis werd na de ramp gerepareerd en was eind januari 1954 helemaal klaar. De bouw van de tweede keersluis was zelfs al begonnen.²⁴²

Het dorp kreeg niet alleen hulp uit het buitenland. Vanuit Nederland heeft de gemeente Haarlem na de ramp veel voor Oude-Tonge betekend.²⁴³ Die gemeente besloot Oude-Tonge namelijk te adopteren.²⁴⁴ Personeelsleden uit deze gemeente hielpen onder andere met het opstellen van het wederopbouwplan, het maken van een overzicht van de vernielde gebouwen en het ontwerpen van een rioleringsplan.²⁴⁵

Bij het afscheid van Van Dijk in januari 1954, bleek dat er nog steeds onvrede heerste over het optreden van de burgemeester. Niet alleen zijn manier van handelen tijdens de ramp kon op flinke kritiek rekenen, in feite had men kritiek op zijn gehele loopbaan als burgemeester van Oude-Tonge.²⁴⁶ Van Dijk was volgens de raadsleden Van Vugt en De Vin een man die niemand teleur wilde stellen, maar het gevolg hiervan was wel dat het erg lang duurde voordat er besluiten werden genomen.²⁴⁷

Op het moment dat Van Dijk zijn functie in januari 1954 Oude-Tonge neerlegde, was de wederopbouw nog in volle gang. Dit terwijl hij in april het jaar ervoor had gezegd dat de

²³⁶ *Ibidem*, 04-06-1953.

²³⁷ *Ibidem*, 05-01-1954.

²³⁸ *Ibidem*, 04-06-1953.

²³⁹ *Ibidem*, 11-06-1953.

²⁴⁰ *Ibidem*, 21-04-1953.

²⁴¹ *Ibidem*, 11-06-1953.

²⁴² *Ibidem*, 16-07-1953; *Ibidem*, 29-01-1954.

²⁴³ *Ibidem*, 29-01-1954.

²⁴⁴ *Ibidem*, 17-06-1955.

²⁴⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 04-06-1953; *Ibidem*, 06-05-1953; *Ibidem*, 02-12-1953;

²⁴⁶ *Ibidem*, 24-04-1953; *Ibidem*, 29-01-1954.

²⁴⁷ *Ibidem*, 29-01-1954.

uitbreidingsplannen voor Oude-Tonge al klaar lagen en er dus in feite direct met de wederopbouw kon worden begonnen.²⁴⁸ Er waren de nodige tegenslagen geweest.²⁴⁹ Vooral de laatste maanden van 1953 zat er maar weinig vooruitgang in de zaak. Het jaar 1954 moest dan ook het jaar worden waarin de wederopbouw zou worden voltooid. Echter wel zonder burgemeester Bram Van Dijk.²⁵⁰

Ooltgensplaat februari 1954 – december 1955

Hoewel ook in 1954 in Ooltgensplaat het woningprobleem nog altijd niet was opgelost, ging het langzaam maar zeker wel de goede kant op.²⁵¹ De minister van Wederopbouw had in maart 1954 toegezegd dat Ooltgensplaat 17 nieuwe woningen bouwen en in augustus 1955 bleken dat er zelfs 18 te zijn. Deze huizen vervingen woningen die tijdens de watersnoodramp waren beschadigd.²⁵² In juli 1954 werd op voorstel van burgemeester en wethouders vier ton geleend voor het bouwen van 35 woningwetwoningen.²⁵³ Bij het afscheid van burgemeester Hordijk in 1955 gaf raadslid De Vos aan dat er onder het bewind van Hordijk heel wat verbeteringen in de gemeente te zien waren, waarbij hij vooral het woningtekort grondig had aangepakt.²⁵⁴ Dit is niet zo vreemd, want in het hele rampgebied gingen na de ramp zowel de woningen als de straten er enorm op vooruit.²⁵⁵

Hoewel de financiering van de nieuwe kleuterschool in het dorp al begin 1954 rond was, liet de goedkeuring van het bouwplan een stuk langer op zich wachten. In november 1954 kon dan eindelijk met de bouw van de school worden begonnen.²⁵⁶ De organisatie Rädä Barnen schonk zoals beloofd het meubilair aan de kleuterschool.²⁵⁷

De beveiliging van het dorp stond eveneens hoog op de politieke agenda. Vanuit economisch oogpunt wilde de raad de haven van Ooltgensplaat behouden, omdat deze veel werk verschafte. Daarvoor moest wel een keersluis worden gebouwd, die de veiligheid van de inwoners zou verhogen.²⁵⁸ Daarnaast waren de plannen voor de verhoging van verschillende dijken in het dorp al gereed.²⁵⁹ In november 1954 werd duidelijk dat de plannen tot het bouwen van de keersluis waren goedgekeurd.²⁶⁰

²⁴⁸ *Ibidem*, 29-01-1954.

²⁴⁹ *Ibidem*, 29-09-1953.

²⁵⁰ *Ibidem*, 05-01-1954.

²⁵¹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0100, 16-11-1954.

²⁵² *Ibidem*, 08-03-1954; *Ibidem*, 31-08-1955.

²⁵³ *Ibidem*, 16-07-1954.

²⁵⁴ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0100, 31-08-1955.

²⁵⁵ Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 221.

²⁵⁶ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0100, 16-11-1954.

²⁵⁷ *Ibidem*, 15-02-1955.

²⁵⁸ *Ibidem*, 06-05-1954.; *Ibidem*, 31-08-1955.

²⁵⁹ *Ibidem*, 25-06-1954.

²⁶⁰ *Ibidem*, 16-11-1954.

Hordijk diende eind augustus 1955 zijn ontslag in als burgemeester van Ooltgensplaat, aangezien hij de functie van burgemeester van Middelharnis en Sommelsdijk had aangenomen. De raadsleden waren hem erg dankbaar dat hij zoveel had betekend voor hun dorp. Bij zijn afscheid werd nog eens benadrukt hoeveel tijd en energie Hordijk in zijn werk had gestoken. Vooral zijn optreden tijdens en na de ramp kon op veel lovende woorden rekenen.²⁶¹ De tijd van de wederopbouw was niet makkelijk geweest en Hordijk was meerdere keren naar Den Haag gegaan om de zaken rond te krijgen. Zijn laatste vergadering als burgemeester van Ooltgensplaat was op 31 augustus, hoewel hij nog wel tijdelijk waarnemend burgemeester van Oude-Tonge bleef.²⁶²

Oude-Tonge februari 1954 – december 1955

Vanaf februari 1954 was P.W. Hordijk de waarnemend burgemeester van Oude-Tonge, aangezien voormalig burgemeester Van Dijk zijn ontslag had ingediend. Al tijdens de eerste vergadering die Hordijk als voorzitter leidde, was het verschil met Van Dijk duidelijk merkbaar. Raadslid De Vin merkte namelijk verheugd op dat Hordijk er een hoog tempo op nahield, waardoor de vergadering met een uur voorbij was.²⁶³ Hordijk gaf ook in de vergaderingen die er op volgden geregeld aan dat de raadsleden niet te persoonlijk moesten worden, maar dat het in de raadsvergadering over het algemene moest gaan.²⁶⁴ Dat Hordijk de raadsleden in het begin zo geregeld moest corrigeren, zegt ook iets over de raadsleden zelf. Zij waren blijkbaar een stuk minder zakelijk ingesteld dan dat Hordijk was. Het feit dat aan het einde van 1955 het hele college van burgemeester en wethouders werd bedankt voor hun doortastendheid en tempo is erg opvallend, aangezien dit college onder leiding van Van Dijk meestal vooral kritieken kreeg.²⁶⁵

Ook de manier waarop hij aan het werk ging verschilde wezenlijk met de wijze waarop Van Dijk dat had gedaan. Zo sloot het college van burgemeester en wethouders onder leiding van Hordijk diverse leningen af ter bevordering van de woningbouw.²⁶⁶ Daarnaast besloot hij om ook flink in de haven van Oude-Tonge te investeren, door deze in zijn geheel te herstellen. Dit was namelijk van groot belang voor het economische herstel van de gemeente.²⁶⁷ De nieuwe haven werd begin oktober 1954 geopend.²⁶⁸

²⁶¹ *Ibidem*, 31-08-1955.

²⁶² *Ibidem*, 31-08-1955.

²⁶³ *Ibidem*, 19-02-1954.

²⁶⁴ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 05-03-1954.

²⁶⁵ *Ibidem*, 24-11-1955.

²⁶⁶ *Ibidem*, 29-03-1954; *Ibidem*, 16-06-1954; *Ibidem*, 30-07-1954.

²⁶⁷ *Ibidem*, 26-01-1955.

²⁶⁸ *Ibidem*, 20-09-1954.

Waar 1953 het jaar was waarin de wederopbouw werd voorbereid, begon men in 1954 daadwerkelijk met de realisatie hiervan.²⁶⁹ De werkzaamheden liepen enige vertraging op door de weersomstandigheden.²⁷⁰ Ook had men moeite om voldoende arbeidskrachten aan te trekken.²⁷¹ Er was namelijk zo veel werk, dat er in het gehele rampgebied mensen van buitenaf moesten worden aangetrokken om de werkzaamheden te voltooien.²⁷² In 1954 werden de wederopbouwplannen die het jaar daarvoor waren opgesteld verder uitgewerkt. De bouw van de 165 woningen werd in het voorjaar van 1955 voltooid, waardoor men eindelijk met de re-evacuatie kon beginnen.²⁷³ Doordat de schaderegelingen van het rampenfonds zo hoog waren, kon de gemeente in één keer 165 huizen bouwen. Deze woningen waren overigens van veel betere kwaliteit dan de huizen die de mensen voor de ramp hadden gehad. De huizen waren voorzien van een goede keuken, een toilet en meerdere slaapkamers. Deze woningen konden ook worden ingericht; het interieur werd immers betaald door het Rampenfonds.²⁷⁴

Ook de particuliere woningbouw werd door de gemeente gestimuleerd. Zo verkocht de gemeente een stuk grond aan meneer W. Mooijaart, die daar 8 woningen wilde laten bouwen.²⁷⁵ De 14 woningen waarvan de bouw al voor de ramp was gestart, waren in juni 1954 nog steeds niet opgeleverd.²⁷⁶ In november 1955 was de herbouw van de woningen eindelijk voltooid, waardoor het woningprobleem praktisch was opgelost.²⁷⁷ Tevens werden begin 1955 ook de bestratingswerkzaamheden voltooid.²⁷⁸ De plannen voor het bouwen van de nieuwe scholen waren ook gereed, hoewel dat erg lang had geduurd.²⁷⁹

Niet alleen kwamen er vanuit het rampenfonds allerlei schenkingen, al eerder in dit hoofdstuk bleek dat de getroffen gemeenten uit verschillende hoeken hulp konden verwachten.²⁸⁰ Ooltgensplaat werd bijvoorbeeld geadopteerd door verschillende gemeenten. Hoewel Oude-Tonge veel zwaarder getroffen was dan Ooltgensplaat, kreeg het dorp volgens de notulen in de periode tot februari 1954 lang niet zoveel giften als Ooltgensplaat. Waar Hordijk alle schenkingen aan Ooltgensplaat bij raadsbesluit had bevestigd, was dit in Oude-Tonge niet gebeurd.²⁸¹ Volgens raadslid

²⁶⁹ *Ibidem*, 26-01-1955.

²⁷⁰ *Ibidem*, 26-01-1955.

²⁷¹ *Ibidem*, 26-01-1955.

²⁷² Leydesdorff, *Het water en de herinnering*, 200.

²⁷³ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 26-01-1955.

²⁷⁴ Slager, *De ramp*, 529.

²⁷⁵ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 31-05-1955.

²⁷⁶ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 16-06-1954.

²⁷⁷ *Ibidem*, 24-11-1955.

²⁷⁸ *Ibidem*, 26-01-1955.

²⁷⁹ *Ibidem*, 24-11-1955.

²⁸⁰ Van der Ham, *Ooggetuigen van de watersnood 1953*, 255-256.

²⁸¹ S.G.O., Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 19-02-1954; OT 13-09-1954.

Groenendijk van de SGP waren er onder burgemeester Van Dijk echter wel degelijk giften binnengekomen.²⁸² Dit zou goed kunnen, want vanaf het moment dat Hordijk waarnemend burgemeester was in Oude-Tonge, kwamen er namelijk wél donaties binnen. Uit een Luxemburgse gemeente kwam een geldbedrag van 3000 gulden binnen en schonk de gemeente Haarlem de speeltoestellen voor de speelweide.²⁸³ Dat de schenkingen onder het burgermeesterschap van Van Dijk niet waren vastgelegd, zegt wel iets over het beleid dat hij had gevoerd.

Conclusie

In Ooltgensplaat hield Hordijk de organisatie nog altijd strak in handen. Hij leidde de vergaderingen op zijn bekende zakelijke manier en maakte zich hard voor de herstelwerkzaamheden in het dorp, waarvan de woningbouw de hoogste prioriteit had. Hij sloot verschillende leningen af om deze huizen te kunnen financieren. Hij reisde meerdere malen af naar Den Haag om bepaalde zaken toch voor elkaar te krijgen. Zo kreeg het dorp goedkeuring van de minister van Wederopbouw om huizen te bouwen, maar was het Hordijk ook gelukt om toestemming te krijgen om in Ooltgensplaat een keersluis te laten bouwen. In het licht van de achtste fase van de cyclus van Singleton waarbij lering wordt getrokken uit de ramp, liet Hordijk diverse dijken verhogen. In september 1955 begon hij aan zijn nieuwe baan als burgemeester van Middelharnis en Sommelsdijk en stopte hij dus met zijn baan als burgemeester van Ooltgensplaat. Hij verliet het dorp na een laatste vergadering waarin hij bijna enkel lof kreeg.

Burgemeester Van Dijk had tijdens en kort na de ramp echter niet bewezen dat hij de touwtjes strak in handen had, aangezien hij veel belangrijke organisatorische taken aan anderen overliet. Ook wat betreft het herstel op de langere termijn was dit deels het geval. Het wederopbouwplan werd bijvoorbeeld ontworpen door de gemeente Haarlem. Ook in Oude-Tonge waren veel huizen verwoest, waardoor ook hier de woningbouw hoog op de agenda stond. Diverse projecten liepen echter grote vertraging op. Opvallend is wel dat Van Dijk met het oog op de wederopbouw het besluit nam om grond te vorderen, zodat er zo snel mogelijk met de bouw van nieuwe woningen kon worden begonnen. Dit was weliswaar op advies van de minister van Wederopbouw, maar hij nam dit besluit wél. Net als in Ooltgensplaat werden ook in Oude-Tonge stappen ondernomen om het dorp beter te beschermen tegen een eventuele ramp. Hier werd een tweede waterkering aangelegd en werd er een beveiligingsplan opgesteld. In 1953 werden uiteindelijk alleen plannen voor de wederopbouw gemaakt, terwijl de plannen voor de ontwikkeling

²⁸² *Ibidem*, 13-09-1954.

²⁸³ *Ibidem*, 13-09-1954; OT 18-11-1954.

van het dorp al voor de watersnoodramp klaar lagen. Het is dan ook opvallend dat men toch nog een jaar nodig had om al deze plannen voor te bereiden.

In februari 1954 vertrok burgemeester Van Dijk en werd hij tijdelijk opgevolgd door Hordijk, de burgemeester van Ooltgensplaat. Onmiddellijk was er een groot verschil zichtbaar in de wijze waarop beide mannen leiding gaven aan Oude-Tonge. Meest opmerkelijk was wel dat Hordijk stevige besluiten nam. Hij sloot diverse leningen af om in de haven en de woningbouw te kunnen investeren. In de gemeenteraad werd zijn voortvarendheid enorm gewaardeerd. In 1955 was de wederopbouw van Oude-Tonge weliswaar nog lang niet ten einde, maar wel waren er 165 nieuwe woningen gebouwd en was de haven gerestaureerd.

Hoewel de verschillen in de wijze waarop beide dorpen met de ramp omgingen tot en met januari 1954 groot bleven, namen deze wat af op het moment dat Hordijk ook burgemeester van Oude-Tonge werd. Beide dorpen vertonen echter één grote overeenkomst en dat is dat beide dorpen er in economisch opzicht op vooruit gingen na de ramp. Al direct na de ramp werd dit in beide gemeenteraden uitgesproken. In Ooltgensplaat konden nu bijvoorbeeld meer straten worden verbeterd dan men voor 1953 had gepland. Al in de eerste vergadering van de gemeenteraad van Oude-Tonge werd aangegeven dat de ramp ook een positieve kant had, want dankzij de ramp konden zaken nu sneller worden uitgevoerd. De 165 woningen die in het dorp gebouwd werden, waren bijvoorbeeld van een kwaliteit die de bewoners voor de ramp zich nooit hadden kunnen veroorloven. De beide dorpen zijn dus beter geworden van de watersnoodramp. Voor de ramp waren de financiën altijd een probleem, maar na de ramp werd er op verschillende wijzen geld geïnvesteerd in het voormalige rampgebied, waardoor hier zeker sprake was van *bouncing forward*. De situatie in zowel Ooltgensplaat als Oude-Tonge verbeterde namelijk aanzienlijk.

Conclusie.

Aan de hand van de cyclus van Singleton is in dit onderzoek een systematisch overzicht gegeven van de watersnoodramp van 31 januari tot en met 3 februari 1953 in de plaatsen Ooltgensplaat en Oude-Tonge, maar ook van de periode voorafgaande aan en na de ramp. Om te kunnen verklaren waarom er in Ooltgensplaat en Oude-Tonge zo verschillend werd gereageerd op de ramp, zijn er binnen het raamwerk van de cyclus van Singleton verbanden gelegd tussen de verschillende fases. De vraag die in ieder hoofdstuk doorklonk was de hoofdvraag van dit onderzoek: *wat zijn de oorzaken en gevolgen van de verschillende manieren waarop de autoriteiten in Ooltgensplaat en Oude-Tonge met de watersnoodramp van 1953 omgingen?*

Het verschil tussen de twee dorpen is terug te voeren op de periode voorafgaande aan de ramp. Burgemeester Hordijk stelde bij zijn installatie in 1947 in Ooltgensplaat al snel orde op zaken. Hij sloot meerdere leningen af om te kunnen investeren in de woningbouw. Eind 1949 was in deze gemeente het oorlogsleed al grotendeels achter de rug. Hoewel niet alle herstelwerkzaamheden konden worden uitgevoerd door de financiële problemen, werden de plannen hiervoor wel opgesteld. Wanneer er geld beschikbaar zou zijn, kon men direct met het uitvoeren van deze plannen beginnen.

In Oude-Tonge was men de gevolgen van de Tweede Wereldoorlog echter niet zo snel te boven. Toen Van Dijk in 1947 burgemeester werd van Oude-Tonge, liep men op het gemeentehuis behoorlijk achter met de administratie. Die achterstand was in 1950 nog niet ingelopen. Ook de keersluis die in het laatste jaar van de oorlog door de bezetter was vernield, werd pas in 1951 gerepareerd. De verbetering van de gehele haven werd vanwege geldgebrek uitgesteld. Burgemeester Van Dijk kreeg van de raadsleden meerdere malen het verwijt dat veel zaken op de lange baan werden geschoven.

De uren voorafgaande aan de ramp laten het verschil tussen beide burgemeesters goed zien. Hordijk ondernam direct actie toen hij via zijn radio hoorde van de gevaarlijke situatie, terwijl Van Dijk eerst zelf wilde zien hoe riskant de situatie daadwerkelijk was. Hordijk trof direct allerlei maatregelen, terwijl Van Dijk het wat meer op zijn beloop liet. Ooltgensplaat werd weliswaar getroffen door de ramp, maar niet zo erg als Oude-Tonge. In Ooltgensplaat kwam het water niet hoger dan 1,75 meter en bleven de binnendijken overeind staan, terwijl in Oude-Tonge het water een maximale hoogte van 3,5 meter bereikte en de binnendijken het begaven.

Na de ramp bleef Hordijk de touwtjes in handen houden. Hij schreef diverse verordeningen uit, coördineerde de militaire hulp in Ooltgensplaat en onder zijn leiding begonnen de inwoners al snel met het dichten van de dijkgaten. In Oude-Tonge had Van Dijk de situatie helemaal niet onder

controle. De eerste rampdagen gebeurde hier op het gebied van organisatie vrijwel niets; pas op 3 februari nam een buitenstaander deze taak op zich. Hierbij moet wel bedacht worden dat er in tegenstelling tot Ooltgensplaat meer dan 300 mensen overleden waren, waardoor er bijvoorbeeld voor de bergingswerkzaamheden hulp van buitenaf nodig was. De bewoners van Oude-Tonge konden namelijk niet de lijken van hun dorpsgenoten begraven. Na de ramp bleek dat de verbouwplannen van het dorp nog moesten worden opgesteld, zodat pas in 1954 met de herstelwerkzaamheden kon worden begonnen. De theorie van Marja Gastelaars dat officiële autoriteiten vaak lang wachten met maatregelen te treffen tot de rijksoverheid actie onderneemt, wordt met dit voorbeeld bevestigd. De uit het verzet afkomstige Hordijk was aanzienlijk minder gezagsgetrouw dan Van Dijk en hij wachtte dan ook niet op instructies van hogere hand, maar nam zelf het initiatief.

Uiteindelijk bracht de watersnoodramp voor iedere gemeente economische vooruitgang. De schadevergoedingen waren zo hoog, dat financieel gezien nu ineens wel van alles mogelijk was. Deze vorm van *bouncing forward* is in Ooltgensplaat goed te zien. De raad had al zeer snel door dat allerlei zaken nu veel eerder konden worden uitgevoerd. Er werden verschillende beveiligingsmaatregelen getroffen, zoals het ophogen van de dijken. De handelswijze van Hordijk kon zowel tijdens als na de ramp rekenen op veel positieve kritieken.

In Oude-Tonge nam burgemeester Van Dijk in februari 1954 afscheid. Zijn functie werd tijdelijk waargenomen door Hordijk, wiens invulling van het burgemeesterschap behoorlijk verschilde met die van Van Dijk. Hordijk besloot om middels een geldlening de haven wel grondig te restaureren. Ten behoeve van de woningbouw sloot hij eveneens in Oude-Tonge diverse geldleningen af. Ook in Oude-Tonge was *bouncing forward* duidelijk zichtbaar; zo werden er ineens meer dan 160 nieuwe woningen gebouwd. Deze huizen waren voor de inwoners bovendien van een tot dan toe ongekende luxe.

Al vanaf de eerste fase in de cyclus van Singleton had burgemeester Hordijk van Ooltgensplaat een enorme voorsprong op Van Dijk. Hoewel de wijze waarop de burgemeesters leiding gaven aan hun dorp al langer van elkaar verschilde, werd dit pas echt zichtbaar toen de ramp zich voltrok. De gevolgen hiervan werden bovendien waarneembaar. In de fasen die daarop volgden, werd als het ware voortgebouwd op de ontstane situatie. In Oude-Tonge zorgde dit ervoor dat men achter de feiten bleef aanlopen, doordat de burgemeester eigenlijk op geen enkel moment de situatie onder controle had. De verschillen tussen Ooltgensplaat en Oude-Tonge werden hierdoor alleen maar groter. Op het moment dat Hordijk echter burgemeester van Oude-Tonge werd trad een kentering op. Met zijn komst als burgemeester werd het duidelijk dat het wel degelijk mogelijk was om de gecreëerde situatie te veranderen.

In de inleiding kwam naar voren dat Kees Slager in zijn boek de verschillende wijzen naar voren brengt waarop de burgemeesters in het rampgebied op de dijkdoorbraken reageerden. In het

licht van dit onderzoek kan worden vastgesteld dat de reacties van de burgemeesters mede bepaald werden door de wijze waarop men in de naoorlogse periode had gehandeld. De watersnoodramp kan niet op zichzelf worden bekeken; er moet terdege rekening worden gehouden met de context waarin de ramp zich voltrok. Hierbij moet wel aangetekend worden dat deze conclusie gebaseerd is op een onderzoek naar slechts twee plaatsen die bovendien beiden een uitzondering vormden op de rest van de plaatsen in het rampgebied. In Ooltgensplaat vielen er namelijk 'slechts' twee doden en was het plaatselijke bestuur al uren voor de ramp actief de bevolking aan het waarschuwen. De gemeente Oude-Tonge was de zwaarst getroffen gemeente, daar de ramp meer dan 300 mensen het leven kostte. Het zou dan ook goed zijn om meer plaatsen aan een vergelijkbaar nauwkeurig onderzoek te onderwerpen. Dan kan worden vastgesteld of de eerste fase van de cyclus van Singleton inderdaad in alle gevallen een juiste voorspelling geeft van de handswijze van de autoriteiten tijdens de watersnoodramp.

Deze conclusie heeft tegelijkertijd ook iets wrangs. De verwachting wordt namelijk gewekt dat wanneer er in Oude-Tonge een ander burgemeester was geweest, de gevolgen van dezelfde ramp wellicht anders waren geweest. Bovendien had de re-evacuatie ook bespoedigd kunnen worden, doordat een andere burgemeester wellicht eerder had kunnen beginnen met de herstelwerkzaamheden. Dit zijn slechts vermoedens, maar door het waarnemend burgemeesterschap van Hordijk kunnen deze wel enigszins worden bevestigd. Met zijn komst veranderde in Oude-Tonge de situatie namelijk compleet en bleek het wel degelijk mogelijk om op korte termijn grote zaken aan te pakken, zoals bijvoorbeeld het herstel van de haven.

Dit onderzoek werpt tot slot een geheel nieuw licht op de wijze waarop er in het rampgebied op de ramp is gereageerd. In de literatuur wordt er meestal een algemeen beeld geschetst, maar uit dit onderzoek blijkt hoe groot de onderlinge verschillen waren. Tevens is het binnen het onderzoek naar de watersnoodramp nieuw dat er verder wordt gekeken dan de ramp zelf. De verklaring voor de verschillende uitkomsten van de ramp werd wellicht gezien als een toevallige samenloop van omstandigheden - sommige burgemeesters sliepen nu eenmaal -, maar dit onderzoek laat zien dat de verschillen voor een belangrijk deel bepaald werden door het beleid dat al voor de ramp in het dorp werd gevoerd. De gebeurtenissen na de ramp vloeiden ook voort uit de gecreëerde structuren, want zowel Hordijk als Van Dijk bleven na de ramp hetzelfde beleid voeren. De ramp veranderde daar in principe niets aan. In de dagen dat de beide gemeenten volledig waren afgesloten van de rest van de wereld en de lokale overheid volledig op zichzelf was aangewezen, zette deze trend zich voort. In Ooltgensplaat spoorde Hordijk de bevolking aan om de dijkgraten te dichten, terwijl er in Oude-Tonge geen enkele vorm van ook maar enige organisatie te bespeuren was.

Dit onderzoek nuanceert tevens conclusies van sommige onderzoeken naar de watersnoodramp. Willem van der Ham schreef de rijksoverheid namelijk een groot deel van de schuld toe, door te stellen dat deze op de hoogte was van de zwakke toestand van de te lage dijken, maar daar niets aan deed. Dit onderzoek stelt echter dat de handelswijze van het plaatselijk bestuur een doorslaggevende rol heeft gespeeld. Wellicht wat wrang, maar tegelijkertijd hoopvol. Een burgemeester die keuzes durfde te maken en de schade van de Tweede Wereldoorlog tijdig achter zich had gelaten, heeft in zijn gemeente een grotere ramp voorkomen.

Dankwoord

De achterliggende acht maanden heb ik met veel plezier, aan mijn scriptie gewerkt. Het was een avontuur dat me zelfs helemaal in Middelharnis heeft gebracht. Een scriptie schrijf je echter zeker niet alleen, vandaar dat ik allereerst mijn begeleidster Jessica Dijkman wil bedanken voor de ruimte die ik kreeg bij het schrijven van mijn scriptie. Dank voor alle feedback, de boekentips en de bemoedigingen. Dank dat ik de kans kreeg om aan een project op zo'n kleine schaal te werken.

Daarnaast wil ik graag mijn medestudenten Dennis, Merel en Richard bedanken voor hun gerichte feedback. Ook wil ik Joleyn en Naomi bedanken voor hun feedback in de beginfase van mijn scriptie.

Tevens wil ik ook de medewerkers van het Streekarchief Goeree-Overflakkee bedanken die mij hebben geholpen met het vinden van de juiste archiefstukken. Graag wil ik hen vanaf deze plaats ook bedanken voor alle koppen thee en stukken taart, die hebben enorm geholpen!

In de laatste plaats dank aan mijn ouders, zus en broertje voor jullie geduld de afgelopen maanden.

Suzanne Lekkerkerker.

Literatuurlijst.

Primaire bronnen:

Streekarchief Goeree-Overflakkee:

Archiefstukken watersnoodramp 1953 Ooltgensplaat:

- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Overzicht van woningen die door de watersnoodramp voor bewoning ongeschikt zijn, Ooltgensplaat, inventarisnummer 208.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Watersnoodramp 1953 ordemaatregelen Ooltgensplaat, inventarisnummer 325.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Ingekomen en verzonden berichten van 8 t/m 10 februari Ooltgensplaat, inventarisnummer 0335.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Vorderingen door burgemeester Ooltgensplaat, inventarisnummer 337.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Watersnoodramp 1953 Opgaven, overzichten en overige stukken Ooltgensplaat, inventarisnummer 0364.

Archiefstukken watersnoodramp 1953 Oude-Tonge:

- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Watersnoodramp 1953 voorstel wederopbouw Oude-Tonge, inventarisnummer 430.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Watersnoodramp 1953: politiebepalingen, vaststelling en intrekking verordening ex. Art. 220 gemeentewet na watersnoodramp, Oude-Tonge, inventarisnummer 442.

Notulen vergadering gemeenteraad:

- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0098, 1939-1945.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0099, 1946-1953.

- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Ooltgensplaat, inventarisnummer 0100, 1954-1960.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0110, 1941-1951.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Notulen vergadering gemeenteraad Oude-Tonge, inventarisnummer 0111, 1952-1957.

Notulen vergadering college van burgemeester en wethouders:

- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Verslag vergadering burgemeester en wethouders Ooltgensplaat, inventarisnummer 94, 1941-1953.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Verslag vergadering burgemeester en wethouders Oude-Tonge, inventarisnummer 100, 1939-1947.
- Streekarchief Goeree-Overflakkee, Verslag vergadering burgemeester en wethouders Oude-Tonge, inventarisnummer 103, 1952-1956.

Krantenbank Zeeland:

- 'Tien Grouwster schouwen redden meer dan 1500 mensen op Ooltgensplaat', Leeuwarder Courant, 7 februari 1953.
- 'Uitslag verkiezingen Ooltgensplaat', *Eilanden-nieuws*, 18 juni 1949.
- 'Uitslag verkiezingen Oude-Tonge'; *Eilanden-nieuws*, 18 juni 1949.
- 'Vervolg dijkkring Flakkee', *Eilanden-nieuws*, 13 september 1949.

Secundaire literatuur:

Boeken:

- Bruijns, Jan, *Ooltgensplaat en de ramp van 1953* (Goes 1994).
- Gastelaars, Marja, *Een geregeld leven. Sociologie en sociale politiek in Nederland 1925-1968* (Amsterdam 1985).
- Ham, Willem van der, *Heersen en beheersen: Rijkswaterstaat in de twintigste eeuw* (Zaltbommel 1999).
- Ham, Willem van der, *Ooggetuigen van de watersnood 1953* (Amsterdam 2018).
- Kuijvenhoven, Arie, *Een straat in een dorp onder water* (Soest 2013)
- Leydesdorff, Selma, *Het water en de herinnering: de Zeeuwse watersnoodramp 1952-1993* (Amsterdam 1993).
- Rooy, Piet de, *Republiek van rivaliteiten. Nederland sinds 1813* (Haarlem 2002).
- Rosenthal, Uri en Saeijs, Geesje, *Getuige de ramp* (Alphen aan den Rijn 2003).
- Slager, Kees, *De ramp. Een reconstructie* (2017).

Artikelen:

- Born, Karin van den en Hendriks Gerda Jansen, 'De ramp en de gulle gevers': <https://anderetijden.nl/aflevering/519/De-ramp-en-de-gulle-gevers> (26-11-2017).
- Chijs, Ingrid van der, 'Johan van Veen 1893-1959', *Elsevier*, 9 juni 2010.
- Ham, Willem van der, 'Watersnoodramp van 1953 was te voorkomen', *Tijdschrift voor waterstaatgeschiedenis* 12 (2003) 21-31.
- Singleton, John, 'Using the disaster cycle in economic and social history', in A.T. Brown, Andy Burn and Rob Doherty (eds.), *Crises in economic and social history* (Woodbridge 2015) 58-65.
- Sudmeier-Rieux, Karen, 'Resilience – an emerging paradigm of danger or of hope?', *Disaster prevention and management* 23 (2014) 68-69.

Beeldmateriaal:

- Hoorn, Netty van, *De watersnoodramp. Verhalen van overlevenden en een analyse van de hulpverlening* (1992).
- Maat, Martin (regisseur), *De vergeten ramp* (27 januari 2003).
- Veltman, Femke (regisseur), *Watersnoodramp in beeld* (2013).